

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2020

Karolína Ježková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Ideologické zázemí kolektivu, který spravoval

Autonomní sociální centrum Klinika:

Zařazení do teoretického rámce

Bakalářská práce

Autor práce: Karolína Ježková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M. A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 7. 2020

Karolína Ježková

Bibliografický záznam

JEŽKOVÁ, Karolína. *Ideologické zázemí kolektivu, který spravoval Autonomní sociální centrum Klinika: Zařazení do teoretického rámce*. Praha, 2020. 77 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Charvát, M. A., Ph.D.

Rozsah práce: 88 263 znaků (včetně mezer).

Anotace

Bakalářská práce se věnuje kolektivu žižkovského Autonomního sociálního centra Klinika, na jehož příkladu zkoumá vnitřní hodnoty členů a následně pokládá otázku, zda je možné nalézt v tomto kolektivu aspekty subkultury, kontrakultury nebo sociálního hnutí. Nástrojem kvalitativního výzkumu jsou polostrukturované rozhovory s bývalými členy kolektivu zaměřené na velikost a vývoj kolektivu, průběh pravidelných plén, funkčnost celého domu, přijímání nových členů, roli politického aktivismu a hodnotové ukotvení členů. Práce se v teoretické části soustředí na shrnutí vývoje studia subkultur, kontrakultury a sociálních hnutí a prezentaci definic těchto konceptů v prostředí porevoluční České republiky. Následně se věnuji deskripci vývoje českého squattingu, která zahrnuje významnější pražské squaty Sochorka, Ladronka, Zlatá loď, Medáci, Milada a Cibulka. Zahrnut je především samotný vývoj těchto squatů, ale věnuji se i proměňující se toleranci těchto komunit společností či médií. Na místě výzkumu jsou prezentovány odpovědi členů kolektivu Kliniky, které jsou doplněny o teoretické komentáře spojující konkrétní aspekty se subkulturou, kontrakulturou či sociálním hnutím.

Annotation

The bachelor's thesis deals with the collective of the Autonomous Social Center Klinika in Žižkov, on the example of which it examines the internal values of its members and then raises the question of whether it is possible to find aspects of subculture, counterculture or social movement in this collective. The tools of qualitative research are semi-structured interviews focused on the size and development of the collective, the regular plenary sessions, the management of the whole building, the process of accepting new members, the role of political activism and value framework of the activists. The theoretical part focuses on a summary of the development of the study of subcultures, countercultures and social movements and then presents the definitions of these concepts in the post-soviet Czech Republic. Subsequently, I describe the development of Czech squatting, which includes the major Prague squats Sochorka, Ladronka, Zlatá loď, Medáci, Milada and Cibulka. I mainly focus on the development of these squats, however the changing tolerance of these communities by society or the media is also included. As a conclusion of the research, the answers of the interviewed members of the Klinika

collective are presented. The research is completed with theoretical comments connecting specific aspects of the collective with the subculture, counterculture or social movement.

Klíčová slova

Autonomní sociální centrum Klinika, squatting, subkultura, kontrakultura, sociální hnutí, politický aktivismus, radikální levice.

Keywords

Autonomous Social Center Klinika, squatting, subculture, counterculture, social movement, political activism, radical left.

Title

The Ideological Background of the Collective Administering Autonomous Social Center Klinika: Classification in the Theoretical Framework

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janu Charvátovi, M. A., Ph.D. za cenné rady, připomínky a odbornou pomoc. Dále bych ráda poděkovala respondentům, kteří ochotně svolili k rozhovorům, a tím mi pomohli uskutečnit výzkum.

Obsah

Úvod	3
1. Vymezení a definice pojmů subkultura, kontrakultura a sociální hnutí	6
1.1 Subkultura	6
1.1.1 Velké koncepty ‚západního‘ výzkumu subkultur	7
1.1.2 Subkultury v českém postsocialistickém prostředí	9
1.2 Kontrakultura	12
1.2.1 Vznik kontrakulturního hnutí	12
1.2.2 Kontrakultura v českém prostředí	14
1.3 Sociální hnutí	14
1.3.1 Vývoj občanské společnosti k sociálním hnutím	15
1.3.2 Definice sociálních hnutí	15
1.3.3 Existence a vývoj sociálních hnutí u nás po roce 1989	16
1.3.4 Výskyt a typy českých sociálních hnutí	17
1.4 Shrnutí a porovnání	19
2. Vhled do problematiky squattingu	20
2.1 Historie squattingu v západní Evropě	21
2.2 Historie pražského squattingu	23
2.2.1 Počátky českého squattingu a legendární Ladronka	24
2.2.2 Obsazení vily Milada a tzv. „zlatý věk“ českého squattingu	26
2.2.3 Represivní přístup, nulová tolerance squattingu a celkový úpadek	27
3. Autonomní sociální centrum Klinika	28
3.1 Změna taktiky při obsazování Kliniky	29
3.2 Aktivity kolektivu Kliniky	30
3.3 Od neprodloužení smlouvy k vyklizení	31
4. Metodologická východiska	31
4.1 Jedinečná případová studie	32
4.2 Polostrukturované rozhovory ve výzkumu sociálních hnutí	32
4.2.1 Rozhovory s „klíčovým informátorem“	33

5. Rozbor rozhovorů	34
5.1 Okruhy rozhovorů	34
5.2 Analýza odpovědí	34
5.2.1 <i>Kolektiv Autonomního sociálního centra Klinika</i>	34
5.2.2 <i>Mechanismy a základní principy kolektivu</i>	36
5.2.3 <i>Prezentace a otevřenost kolektivu směrem ven</i>	38
5.2.4 <i>Hodnotové ukotvení kolektivu</i>	39
5.2.5 <i>Prefigurativní politika ve squatu</i>	40
Závěr	44
Summary	47
Použitá literatura	48
Odborná literatura	48
Internetové stránky	51
Dokumenty	51
Teze bakalářské práce	53
Seznam příloh	58
Příloha č. 1: Rámec k polostrukturovaným rozhovorům	58
Příloha č. 2: Rozhovor 1	60
Příloha č. 3: Rozhovor 2	66
Příloha č. 4: Rozhovor 3	70

Úvod

Autonomní sociální centrum Klinika bylo obsazeno na podzim v roce 2014. Už v tomto bodě se ukázala odlišnost v kolektivem zvolené strategii, která se liší od postupů předešlých pražských squatterů. Kolektiv strategicky podává žádost o pronájem bývalé polikliniky na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM) a jako občanská iniciativa se snaží získat povolení k užívání domu. Po vyjednání smlouvy v roce 2015 se kolektiv začíná věnovat zřízení sociálního centra, knihovny, kavárny, dílny, komunitnímu zemědělství a spoustě dalších činností. Kolektiv fungoval nekomerčně, samosprávně a komunitně, vyzdvihoval principy solidarity a spolupráce. Chod Kliniky nebyl finančně podporován žádným subjektem z důvodu snahy o zachování autonomie, kterou by tento případný subjekt mohl omezovat. Aktivisté bojovali primárně proti nedostupnosti bydlení a squatováním se snažili vytvořit nekomerční a alternativní prostor. Od roku 2016 se kolektiv soustředí spíše na obranu Kliniky, ve které v určitých fázích setrval i přes neprodloužení smlouvy. V roce 2019 dochází k zásahům exekutora a definitivnímu vyklizení domu.

Z pražských squatů, které fungovaly v minulosti před založením Autonomního sociálního centra, bych jako nejdůležitější zmínila Ladronku, která reprezentuje 90. léta a spolu s dalšími, menšími squaty tvoří tzv. zlatý věk českého squattingu. Squatting po přelomu tisíciletí může být reprezentován vilou Milada, toto období je však charakteristické úpadkem squattingu a postupným snižováním tolerance squatů v Čechách. Následně se zvedá vlna epizodických událostí, které pořádají kolektivy spojené s radikální levicí a předešlými pražskými squaty. Tím se otáčí i veřejné mínění, aktivistům se dostává pozitivního mediálního pokrytí a získávají podporu u širší veřejnosti. Poté dochází již ke zmiňovanému netradičnímu obsazení žižkovské Kliniky.

K výzkumu kolektivu Autonomního sociálního centra si kladu následující výzkumnou otázku: *Z jakého ideologického rámce vycházel kolektiv Autonomního sociálního centra Klinika?* Původní sekundární otázka zněla: *Jedná se v případě*

*kolektivu Kliniky z teoretického hlediska o hnutí, subkulturu či kontrakulturu? Při studiu literatury však docházím k závěru, že se ve výzkumu zaměřím spíše na jednotlivé aspekty těchto teoretických konceptů, které budu hledat v kolektivu Kliniky. Důvodem této změny je především prolínání samotných teoretických konceptů, které často souvisí s tím, jakou optikou je na zkoumaný subjekt nahlíženo. Sekundární otázku tedy přizpůsobuji těmto podmínkám a zpřesňuji následovně: *Které konkrétní aspekty subkultury, kontrakultury nebo sociálního hnutí se v kolektivu Kliniky dají nalézt?**

V teoretické části práce rozebírám posupně velké koncepty studií subkultur, kontrakultury i sociálních hnutí. V kapitole Subkultura je mým primárním zdrojem a zároveň jakýmsi vodítkem kniha Marty Kolářové *Revolta stylem: Hudební subkultura mládeže v České republice*. (2011) Postupně popisují vývoj konceptů, skrze které bylo na subkulturu nahlíženo. Začínám shrnutím kulturních studií birminghamské školy, jmenuji autory postsubkulturního obratu a zmiňuji i specifickou chicagskou školu. Kapitola Kontrakultura je rámována publikací Theodora Roszaka *Zrod kontrakultury: Úvahy o technokratické společnosti a mládeži v opozici*, (2015) jenž jako první toto hnutí mladých lidí, které se utvářelo v druhé polovině 20. století, popisuje. V závěrečné kapitole teoretické části Sociální hnutí se též věnuji velkým konceptům výzkumu sociálních hnutí, soustředím se však na české porevoluční prostředí, do kterého mi umožnila nahlédnout kniha Ondřeje Císaře *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. (2008)

Výzkumem mé práce je jedinečná případová studie, jejímž nástrojem jsou polostrukturované rozhovory se členy kolektivu Kliniky. Tato případová studie mi umožňuje soustředit se na specifické jednání aktérů zkoumaného případu. Formu polostrukturovaných rozhovorů jsem zvolila z důvodu možnosti lepšího pochopení fungování kolektivu Kliniky a přiblížení perspektivy dotazovaných aktivistů. K rozhovorům jsem vytvořila rámec otázek (Příloha č. 1), který je mi vodítkem při komunikaci s respondenty.

V poslední části úvodu bych se ráda věnovala omezením mé bakalářské práce. Jsem si vědoma toho, že mnou zvolené polostrukturované rozhovory s klíčovým informátorem jsou pouze individuální a subjektivní výpovědi členů kolektivu, které mohou být neobjektivní a mohou dané situace popisovat z určitého úhlu pohledu. Důvodem, proč jsem si tento nástroj výzkumu zvolila, je však proniknutí do hloubky kolektivu, což mi pomáhá lépe porozumět jeho dynamice a funkčnosti. Zároveň jsem z předem domluveného množství respondentů v době dělání rozhovorů byla schopna kontaktovat pouze tři z nich, někteří mi na poslední chvíli rozhovory odmítli nebo se neozvali. Z tohoto důvodu jsem rozšířila původní rámce otázek, ptala se podrobněji a detailněji.

1. Vymezení a definice pojmů subkultura, kontrakultura a sociální hnutí

1.1 Subkultura

Vytvořit jednotnou definici pojmu subkultura je komplikované. V teoretické rovině nalezneme hned několik faktorů, které přispívají ke složitějšímu uchopení subkultur jako takových či ve vztahu k jejich politizaci. Pokud se podíváme na západní koncepty, narazíme na častou časovou i geografickou ukotvenost subkulturních teorií, která vede k omezenosti a možné aplikovatelnosti těchto konceptů většinou pouze na konkrétní vzorek, na kterém byly testovány. (Kolářová, 2011: 17, 18) Dosavadní výzkumy jsou také vázány na různé oborové tradice či metodologické přístupy, což může ústít ve zmatení a nepřehledné orientaci v teoriích subkultur. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 13)

I přesto však Marta Kolářová v úvodu knihy *Revolta stylem* prezentuje přehledný seznam nejběžnějších definic subkultury založený na pracích autorů jako Jenks, Gelder, Thornton, Bennet či Williams, ve kterém prezentuje důležité aspekty subkultur. Z lingvistického pohledu samotné slovo subkultura volně parafrázujeme jako podkategorii kultury. Dnes je však slovo subkultura na lidové úrovni již běžně používaným, „desociologizovaným“ pojmem z důvodu četnosti výskytu v médiích nebo stále frekventovanějšího používání samotnými příslušníky subkultur. Reálně si subkulturu můžeme představit jako komunitu či skupinu lidí, kteří sdílí společné hodnoty, kterými se odlišují od většinové společnosti.

Subkultura se vztahuje k pojmu kontrakultura. Tu definuje větší angažovanost na politické úrovni a silnější antagonismus s hodnotami, které jsou běžné ve většinové společnosti. (Jenks, 2005: 9) Pojem, který lze na druhou stranu vůči subkultuře vnímat volněji, je scéna. Ta pojímá tvůrce, hudebníky i fanoušky a z části nahrazuje pojem subkultura při odmítnutí dichotomního vnímání kultury jako dominantní a deviantní.

Subkultury jsou charakterizovány mimo jiné také stylem, který má pro členy určitý význam a je sociálně rozeznatelný. Odpor je v subkulturách patrný na dvojí úrovni: vůči společnosti a vůči světu rodičů. Se subkulturou se v minulosti pojilo obývání prostorů, dnes jsou však především translokálním fenoménem. Společenská reakce, represe a cenzura jsou akty, které mohou nastat v důsledku působení a existence subkultury. V rámci subkultury probíhá utváření identity, důraz na autenticitu i tvorba vnitřní hierarchie. (Kolářová, 2011: 14-17)

1.1.1 Velké koncepty ‚západního‘ výzkumu subkultur

Společenskovední výzkum subkultur ve 20. století je rámován dvěma velkými koncepty, jimiž jsou kulturní studia birminghamské školy (označovaná též CCCS¹) a následný tzv. postsubkulturní obrat. Ač tyto školy jistě mají své místo ve vývoji přístupů, které zkoumají, jak nahlížet na subkultury, jejich dobová a teritoriální specifičnost vede k obtížnostem tyto teorie aplikovat na odlišné subkultury, než na kterých byly testovány. (Kolářová, 2011: 18) Birminghamská škola kulturních studií představuje neomarxisticky laděný výzkum s důrazem na třídní podmíněnost (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 16; Kolářová, 2011: 23; Muggleton, 2002: 5) a soustředí se na studii britských subkultur punk, skinheads a mods. (Jenks, 2005: 5, 108; Kolářová, 2011: 20)

Jednou z nejvýraznějších osobností birminghamské školy je bezpochyby Dick Hebdige spolu s jeho dílem *Subkultura a styl*. (2012) Pro CCCS není však typickým autorem z důvodu většího důrazu na výskyt znaků a stylů v subkultuře, (Hebdige, 2012: 39, 44) než na třídní podmíněnost. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 17) Hlavním tématem pro subkulturu je dle Hebdige odpor, který je vyjádřen stylem. Ten musí

¹ The Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 15; Jenks, 2005: 5)

být soudržný na úrovni hodnot i životního stylu členů subkultury, musí dávat smysl s jejich činnostmi. Tento koncept lze pojmenovat jako homologii, která je pro tohoto autora a jeho práci typická. (Kolářová, 2011: 22)

V 90. letech 20. století s rozšiřováním multikulturní západní společnosti se následně objevují přístupy nové, které charakterizují postmodernu v subkultuře. Právě autory spojenými s touto postmoderní vlnou bývá CCCS kritizována za nedostatečné proniknutí dovnitř subkultury, (Muggleton, 2002: 3, 4) zaměření pouze na mladé bílé muže, (Jenks, 2005: 5; Kolářová, 2011: 19, 20) přepolitizovaný přístup či tzv. mýtus subkulturního heroismu. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 15, 21) Mezi kritiku CCCS postsubkulturními teoriemi dále patří pouhé teoretické uchopení, které ne vždy koresponduje s realitou, falešný předpoklad ekonomické determinace subkultur, zaměření pouze na britskou mládež či představa subkultury jako fixní bez možnosti mobility. (Kolářová, 2011: 24)

Jednou z nejvýraznějších osobností tohoto tzv. obratu je bezesporu David Muggleton. (2002) V jeho díle *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style* nacházíme kritiku CCCS zaměřenou především na nadměrnou teoretičnost bez důrazu na pohled či názor členů zkoumaných subkultur. (Muggleton, 2002: 5) Právě nutnost výzkumu subkultur „zevnitř“ je dalším paradoxem postsubkulturních autorů, protože se zásahem různorodých aktérů do subkultur v různé míře zaniká hranice mezi „vnitřním“ a „vnějším“ světem ve vztahu k subkultuře, a spíše než studium vnitřního světa subkultury, je zde na místě potřeba dynamiky, která umožní v tomto prostředí výzkum realizovat. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 24)

V tomto období se ustupuje od pojmu subkultura a větší prostor dostává pojem postsubkultura, (Muggleton, 2002: 4) do popředí se dostávají výrazy jako např. životní styly, scény (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 21) či „nové kmeny“. (Kolářová, 2011: 25) Postsubkulturní teorie se věnují především fenoménu taneční kultury a soustředí se na individualismus, konzum a hédonismus. (Kolářová, 2011: 25; Muggleton, 2002: 6)

V téže době se objevuje i perspektiva „subkulturního kapitálu“ (Thornton, 1995: 11), kterou definovala Sarah Thornton. Pod tímto pojmem si můžeme představit schopnost dobře zapadnout do subkultury a získat v ní určité postavení. Koncept subkulturního kapitálu je důležitý pro výzkum tvorby hodnot a následně i hierarchií uvnitř subkultury, (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 40; Kolářová, 2011: 27; Thornton, 1995: 10, 11) na druhou stranu zde však chybí vztahování subkultury ke společenským strukturám, což vede k vysvětlování subkultur z nich samotných. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 23) Dále tento koncept vynechává vztahy, které souvisí se sdílením či komunitou a uvnitř subkultur mohou být právě těmi nejpodstatnějšími. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 41) Paradoxní se může zdát fakt, že autoři postsubkulturního obratu kritizovali CCCS za „projekci politiky do ne příliš politických či zcela apolitických subkultur“, a ve snaze vyhnout se těmto tendencím, se ve svých pracích schylovali k opaku, tedy k projektování apolitičnosti do subkultur. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 23)

Mimo tyto přístupy můžeme zmínit ještě studia chicagské školy z období 20. let 20. století, (Hebdige, 2012: 120) kterou však pro její výraznou specifičnost řadíme mimo výše zmíněné dva hlavní teoretické koncepty subkultur. Lze ji označit jako „první sociologický směr, který se začal věnovat subkulturám“. (Kolářová, 2011: 18) Chicagská škola se zaměřovala na tuláky a deviantní skupiny na okraji společnosti (Hebdige, 2012: 120, 121), přičemž tyto subkultury zkoumala zevnitř pomocí mikro přístupu a pozorování zblízka. (Jenks, 2005: 6, 52; Kolářová, 2011: 18) Právě popis takto omezeného vzorku souvisí s tehdejší pojetím subkultury jako nižší společnosti, podtřídy. (Kolářová, 2011: 18)

1.1.2 Subkultury v českém postsocialistickém prostředí

Výzkum subkultur v zemích bývalého Sovětského bloku se však vymyká z výše zmíněných teoretických modelů. Z důvodu ideologického rámce společnosti či obecně podmínek pro samotnou existenci subkultur v komunistickém režimu je vývoj studia subkultur zpožděný a zaujímá odlišné teoretické a politické pozice. (Kolářová, 2011: 32) V následujících odstavcích se věnuji pojetí politiky v rámci

subkultur, významu různých forem odporu či revolty v subkulturách a také tomu, jakou roli hraje subkulturní kolektiv.

Tradičně jsou subkultury spojovány s politickými významy, subkulturně definovaná politika je však pro některé dnešní příznivce nežádoucí, jiní ji ale vítají. (Kolářová, 2011: 206) V porevolučních letech u nás je patrný politický diskurz. Subkultury byly často vnímány jako jakýsi „první krok směrem k politické angažovanosti“. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 347) Díky tomuto nahlížení na subkultury optikou politických aktivit bylo v českém prostředí komplikované určit jasnou hranici mezi subkulturou a sociálním hnutím. Tento postoj však dnes již není tak silně rozšířen. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 347, 348) Politizace u subkultur obecně může být jak jejich rozvinutím a přesahem, tak na druhou stranu i poškozující zátěží. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 371, 372)

Z výzkumu Marty Kolářové vyplývá, že výrazná většina účastníků je apolitická, přičemž apolitičnost má u zkoumaných subkultur jiné podoby (odpor, nechuť k politice či apatie a nezájem o politické dění). Tvrdí, že politický aktivismus je pouhou „špičkou ledovce“. (Kolářová, 2011: 207) Subkulturu tedy můžeme vnímat jako jakési pole, na jedné straně s apolitičností, na straně druhé s kontrakulturním aktivismem a uvnitř se širokým spektrem politických významů. (Kolářová, 2011: 209) Právě s otázkou „jak žít politicky v každodenním životě“ je spojen význam životního stylu jednak jako zdroje politické praxe a emancipace, ale i životního stylu jako stěžejního aspektu soudobého režimu. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 360)

Dalším typickým jevem, který se objevuje v tradičním pojetí subkultur, je opozice nebo revolta nejen vůči kultuře dominantní, ale i vůči starší generaci, tedy generaci rodičů. Kolářová ve své knize však dochází k závěrům, že členové komunit, které zkoumá, se tomuto rysu až na výjimky vymykají, a naopak jsou mnohdy rodiči ve svých aktivitách podporováni. (Kolářová, 2011: 210, 211) Odpor jako takový však z podstaty subkultur nemizí, lze ho vnímat jako snahu něco změnit, která je zakořeněná v samotné podstatě subkulturního kolektivu. (Růžička, 2007: 12–14)

Revolta vůči mainstreamu byla považována za jeden ze zásadních aspektů subkultury, který lze pozorovat v rámci jejich odlišností, individualismu, autonomie a originality. V dnešní společnosti však již mainstream a individualismus nejsou protichůdnými jevy, současná mládež obecně působí nekonformně. (Kolářová, 2011: 214) I proto můžeme mluvit o jakési snaze některých současných subkultur „vlámat se do otevřených dveří v liberální společnosti“. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 376) Postavení subkultury vůči většinové společnosti (pokud něco takového existuje) je nicméně velmi složité shrnout a charakterizovat, v mnoha případech je tento faktor spíše otázkou optiky, skrze kterou na subkultury nahlížíme. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 375)

Dalšími aspekty subkultury jsou bezesporu i rovnost a stejná možnost se prosadit. Důležitou roli hraje i subkulturní kapitál, který lze uvnitř subkultury pozorovat například v podobě tetování, piercingů či znalosti kapel a lidí. Subkulturní orientace se projevují především ve volném čase členů, většinou nepřesahují do pracovního či rodinného života. (Kolářová, 2011: 222) Důležitými faktory pro vstup do subkultury jsou právě touha patřit do komunity s podobnými názory. Tyto kolektivy či komunity nejsou však utvářeny na úkor individualit členů, ale skrze ně. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 378) Komunitní vazby se ale celkově projevují spíše ve vyhraněnějších skupinách, ne v celé subkultuře, která zahrnuje i pasivní konzumenty. Subkulturní jedinec má nejen potřebu odlišit se, ale především touhu někam patřit. (Kolářová, 2011: 236)

Shrnutím můžeme postsocialistické subkultury mládeže definovat jako inspirované západem, ale i ovlivněné náhlým konzumerismem po pádu komunismu, který se projevil i při konzumaci subkulturních stylů. V porevolučních letech u nás byl patrný trend „dohánění západu“, který byl však transformován v postsocialistickém kontextu. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 384) České subkultury jsou poté specifickým mixem globálního a lokálního, jsou tedy globální ve smyslu přejaté subkultury a lokální jako specificky ukotvené do českého prostředí. (Kolářová, 2011: 240)

1.2 Kontrakultura

1.2.1 Vznik kontrakturního hnutí

Počátek kontrakturního hnutí datujeme do 60. let 20. století (konkrétně mezi lety 1942 a 1972), která jsou Theodorem Roszakem v knize *Zrod kontrakturního hnutí* definována jako věk hojnosti, konzumentský ráj a masová marnotratnost s důrazem na okamžité uspokojení potřeb a dokonalost. (Roszak, 2015: 15) Na vznik kontrakturního hnutí má velký vliv i rostoucí role vojensko-průmyslového komplexu, průmyslových měst a důležitost vědeckého poznání ve společnosti. Právě v tomto bodě můžeme hovořit o tzv. technokracii, kterou Roszak definuje jako „neviditelnou totalitu“. (Partridge, 2018: 4; Roszak, 2015: 50) Technokracie je tedy stav společnosti, která dosáhla vrcholu organizační integrace, vše v ní podléhá systematizaci a technickému zkoumání. (McCarragher, 2020: 24) Je to režim expertů a odborníků, kteří legitimizují svá rozhodnutí odkazem na vědecké poznání. (Partridge, 2018: 4; Roszak, 2015: 48, 49)

Jádrem technokracie jsou tři přesvědčení, které se tento systém snaží vštípit do společnosti. Prvním je, že člověk má potřeby pouze technické, ty, které technické nejsou, poté nejsou skutečnými potřebami. Druhým je, že všechny tyto technické potřeby jsou již z velké většiny zanalyzovány – lidé tedy mají většinu předpokladů pro seberealizaci. Pokud se přeci jen vyskytne nějaké sociální napětí, v technokracii je považováno za jakousi komunikační chybu, nedorozumění. A třetím přesvědčením je, že jediným, kdo může uspokojit technické potřeby lidstva, jsou experti, kteří tyto potřeby prozkoumali a definovali. (Roszak, 2015: 51, 52)

V takto definované společnosti se rodí kontrakultura, protestní hnutí, které vzniká z dostatku a z úspěchu industrializované ekonomiky a snaží se především klást otázky vztahující se ke kvalitě a smyslu života, vědomí, zkušenostem, udržitelnosti či životnímu prostředí. (Roszak, 2015: 17) Toto hnutí mělo však být pouhým začátkem, který měl vést ke změně společnosti. (Partridge, 2018: 5) Základními prvky hnutí jsou hlubinné osvobození tělesnosti, nalezení nové religionizity, nové strukturování společnosti a nalezení vztahu k přírodě. (Putna in Roszak, 2015: 314)

Kontrakulturní mládež odmítala pokračovat ve stopách svých rodičů, odmítala jejich filozofii i náboženství. (McCarragher, 2020: 22) Jádrem protestu kontrakultury proti technokracii (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 37) jsou především morální debaty o hojnosti, která v 60. letech dosahuje vrcholu. Těmi, kdo kontrakulturnímu hnutí vdechli život, byli především zástupci mladé generace buržoazní elity, pro které již okamžité uspokojení potřeb již není odměnou, ale přirozeností. Tato generace namísto materiálního uspokojení očekávala možnost sebevyjádření, svobodné volby a radikálních možností. (Roszak, 2015: 27, 28) Jejich nespokojenost nabourává průmyslovou kulturu neustálého pokroku, přichází s vizí ambiciózního přehodnocení kulturního dědictví a boří smysl všech aspektů soudobé společnosti – přes rodinu, volný čas, vztahy až ke zpochybnění samotného života. (McCarragher, 2020: 22; Roszak, 2015: 30) K tomu, aby se však tyto kritiky proměnily ve skutečnost a dovedly společnost k reálné politické změně, byla potřebná první změna ve smýšlení lidí. (Partridge, 2018: 7)

Kontrakulturní hnutí kritizovalo jakoukoliv autoritu, proto mu chyběla celková organizace. I díky tomu nebylo možné proniknout hlouběji do systému jinak než skrze jeho kritiku, (Roszak, 2015: 32) a i tam selhávalo, jelikož se nejednalo o komplexní a obsáhlou kritiku vědy, která by k vysvětlení negativní stránky technokracie byla potřebná. (Partridge, 2018: 6) Malá část z kontrakulturních ideálů setrvala ve veřejném prostoru, povedlo se však například znovuoživit ekologické snahy a upozornit na nedostatky růstové ekonomiky. (Roszak, 2015: 31) Hnutí chyběla též jednotná filozofie, která by mohla nahradit technokratické hodnoty ve společnosti. (Partridge, 2018: 5) Kontrakulturní hnutí 60. let však ukázalo, „jak snadno dokáže moc zkorumpovat špičky národa“ a upozornilo na nežádoucí mocenskou strukturu. (Roszak, 2015: 35)

Ohlasy na Roszakovu publikaci byly od samého počátku rozporuplné – od komentářů o jeho naivitě, nepřesnostech či zkrátka o tom, že kniha není tak dobrá, až k pochvalám, že se jedná o brilantní knihu nebo nejpřínosnější vhled do soudobé problematiky mládeže. (Partridge, 2018: 2, 3) Roszaka můžeme zařadit do proudu

chicagské školy, které se věnují výše – zkoumá kontrakulturu zblízka a chce jí porozumět jako „zúčastněný pozorovatel“. Mimo jiné i proto můžeme tvrdit, že mu chybí jistý odstup a objektivita. (Putna in Roszak, 2015: 313)

Pojem kontrakultura můžeme však též spojovat s jakýmsi „stupňováním“ v politické praxi – je to tedy radikálnější, více politicky vymezený proud, než jsou subkultury. Toto pojetí však může být také pouhým pojmenováním téhož z odlišné perspektivy, zpravidla méně odborné a více politické. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 36)

1.2.2 Kontrakultura v českém prostředí

Pokud bychom se snažili najít analogický fenomén v české společnosti, jistě známky kontrakultury bezesporu vykazoval underground spojený s osobností Ivana Martina Jirouse, kde byla též snaha vybudovat jakousi „druhou, paralelní kulturu“. (Putna in Roszak, 2015: 318) Prvky, které indikují kontrakulturní podobnost v českém undergroundu jsou především touha po komunitě, bohémský život, ekologismus, inspirace beatníky či šamanství, analogické je též pronásledování této komunity, která se vymezuje proti nepřátelskému světu. (Putna in Roszak, 2015: 318, 319)

Martin C. Putna, který je autorem doslovu v Roszakově publikaci, zmiňuje, že jakési dědictví kontrakultury v současném českém prostředí můžeme hledat v prostředí mladších intelektuálů a levicových umělců, kteří se pohybují okolo časopisů A2, Tvar nebo Deník Referendum. (Putna in Roszak, 2015: 321)

1.3 Sociální hnutí

Stejně tak, jak je problematická a nejasná definice pojmu subkultura, i u sociálních hnutí není možné zformulovat obecně platnou, konkrétní definici. Ve vývoji studií o sociálních hnutích se setkáváme s různými koncepty, jakými bylo na hnutí nahlíženo.

1.3.1 Vývoj občanské společnosti k sociálním hnutím

Historie sahá až do 17. století, kdy Thomas Hobbes odděluje občanskou společnost od společnosti politicky organizované a zpochybňuje nárok panovníků na trůn. Spolu s Johnem Lockem poté mění vývoj moderní politiky, která směřovala čím dál více k pozemským zájmům a hodnotám. Demokratizace státu a rostoucí důležitost individuálních požadavků umožňuje nástup liberalismu, který dává prostor politizaci státu, avšak depolitizuje sféry ostatní, především kapitál. Právě zde nahrazuje marxismus politizaci státu politizací kapitálu, tedy ekonomiky. V prvních desetiletích 20. století se však ukazuje, že politizace ani jedné z výše zmíněných oblastí není dostačující a že také občanská společnost, kulturní a sociální sféra mají své místo v tomto procesu. (Barša a Císař, 2004: 5, 6)

Následným významným mezníkem byla bezpochyby 60. léta a probíhající vlna protestů studentských hnutí, která vedla k zintenzivnění diskuzí o sociálních hnutích. (Znebežánek, 1997: 21) V této době se do popředí dostávají proudy nové levice spolu s novými sociálními hnutími, (Barša a Císař, 2004: 7) a to především environmentální či feministická hnutí, hnutí za práva homosexuálů a „pro-choice“ hnutí. (Znebežánek, 1997: 25) Následná 70. a 80. léta jsou charakteristická budováním nezávislých autonomních prostorů „proti utlačivým strukturám kapitalistické ekonomiky a byrokratického státu“. (Barša a Císař, 2004: 7) Dnes můžeme sledovat mnoho variací, jak na sociální hnutí nahlížet a jakým způsobem je zkoumat. Škála definic je orámována „na jedné straně hnutím jako snahou o změnu individuálních praktik a na straně druhé otevřenou výzvou existujícímu společenskému uspořádání“. (Znebežánek, 1997: 26, 27) Důležitou roli však postupem času od zmiňovaných 80. let začíná hrát občanská společnost jako prostor, ze kterého je možné klást požadavky státu i tržní ekonomice s primárním cílem jejich regulace a reformy. (Barša a Císař, 2004: 8)

1.3.2 Definice sociálních hnutí

Veřejný politický aktivismus v rámci sociálních hnutí můžeme definovat jako snahy, které jsou organizované, kolektivní a projevují se veřejnými strategiemi.

Cílem těchto snah je poté prezentace a obhajoba politických požadavků jinak než ve volbách. (Císař, 2008: 29; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 138) Protestní událost je poté shromážděním na veřejném místě a prostorem ke vznesení požadavků (ty mohou být formulovány např. i ve formě petice). (Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 143) Důležitým aspektem při rozlišování sociálních hnutí a protestních akcí, je tedy kontinuita vztahů mezi účastníky nejen v daný moment události, ale i po jejím skončení. Protest poté může být aktivitou sociálního hnutí. (Znebežánek, 1997: 30)

O sociálních hnutích můžeme mluvit v případě, že kolektiv, který je založen na vybudované sociální síti, strukturách a určitém kulturním rámci, může díky svojí činnosti dosáhnout předem stanovených cílů (i proti mocnějším oponentům). Tyto kolektivní akce úzce souvisí s funkčností kolektivu uvnitř – faktory jako sdílená přesvědčení a výše zmíněná struktura a síť vztahů jsou jedny z nejdůležitějších. (Tarrow, 2011: 16) Základním kamenem sociálních hnutí a klasického participačního aktivismu je též schopnost mobilizovat jednotlivce (Císař, 2008: 28), která však nemusí být považována za stěžejní vždy, a jak ukazují v následujících odstavcích, český politický aktivismus ji z velké části postrádá, a právě tím je specifický.

1.3.3 Existence a vývoj sociálních hnutí u nás po roce 1989

Po sametové revoluci byla západními zeměmi na existenci sociálních hnutí v české společnosti kladena poměrně vysoká očekávání. (Císař, 2008: 7) V tuto dobu byla diskutována především aktivní politická participace a snaha o oživení občanského života. (Císař, 2008: 89) Po pár letech existence svobodného státu je však patrný posun a odklon od těchto nároků. V realitě bylo nemožné je naplnit. Po pádu komunismu u nás neexistovala konsolidovaná sociální hnutí, západní programy (především z USA) tedy neměly koho usměrňovat. (Císař, 2008: 88) Ač je krátké období po roce 1989 charakteristické epizodickými mobilizacemi, žádná z nich přímo nevedla ke vzniku sociálních hnutí (výjimkou je pouze ustavení Občanského fóra). (Císař, 2008: 88; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 142)

Posun od entuziasmu je patrný i v akademické literatuře, která odráží nejprve nadšení a později realističtější obraz společnosti. (Císař, 2008: 7, 26) Důvodem těchto nenaplněných očekávání je bezesporu dědictví komunistického režimu, následné zmatení společnosti v důsledku postkomunistického vývoje a také již zmiňovaná volba ne vždy vhodných strategií podpory demokracie západními programy. (Císař, 2008: 7)

Ve vývoji 90. let jsou patrné dva mezníky, a to roky 1992 a 1997. Do roku 1992 jsou v politickém prostředí pro aktivisty environmentálního a lidskoprávního sektoru zřetelné otevřené příležitosti a obecně podpora. Radikální aktivisté a aktivisté za práva žen jsou v tomto období vyloučeni, politické struktury jim jsou uzavřeny. Následné období do roku 1997 s Václavem Klausem u moci je charakterizováno uzavřeností k občanskému aktivismu. V roce 1997, kdy Česká republika zahajuje přístupový proces do Evropské unie, dochází k opětovnému zpřístupňování a otevírání se aktivismu. Tento proces se týkal především skupin, jejichž zájmy a požadavky se ztotožňovaly se zájmy EU. Výjimkou jsou opět radikálové, kteří zůstávají na okraji. Konec 90. let je též obdobím otevření politických příležitostí pro transakční aktivismus. (Císař, 2008: 15, 16)

1.3.4 Výskyt a typy českých sociálních hnutí

V protikladu k výše zmíněným nepříznivým podmínkám však stojí „masivní infrastruktura občanské společnosti a sociálních hnutí“, (Císař, 2008: 7) která je reprezentována sítí advokačních organizací. (Císař, 2008: 26) Ty však nejsou synonymem pro vysokou participaci občanů, naopak je tato participace u nás nízká. Tento paradoxní jev je definicí zvláštního, vysoce účinného, neparticipačního politického aktivismu zvaného „transakční“. (Císař, 2008: 7, 26; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 141, 142) Zásadní charakteristikou tohoto aktivismu je odlišnost od klasických, západních vzorců a typičnost pro postkomunistické země. Důležité je též rozeznat rozdíl mezi participací a aktivismem, protože nedostatečná občanská participace nemusí rovnou znamenat absenci politického aktivismu. (Císař, 2008: 8, 27; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 142)

Transakční aktivismus není ale jedinou formou aktivismu, která se v České republice vyskytuje. Obecně můžeme politický aktivismus rozdělit do několika kategorií:

První z nich je starý aktivismus, který se vyznačuje vysokou mírou individuální participace. (Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 140, 141) Organizace, které do této kategorie spadají, jsou členské a jsou schopny mobilizovat masovou podporu. K této mobilizaci však nedochází nijak často. (Císař, 2008: 10, 33, 37) Těmito organizacemi jsou především odbory a agrární organizace (Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 140)

Dalším typem je výše zmíněný nový transakční aktivismus. Sociální hnutí spadající do této kategorie nemají širokou členskou základnu a také nepořádají velké protestní události. (Císař, 2008: 10, 33, 38) Řadíme sem především skupiny bojující za ochranu životního prostředí, lidských práv či práv žen, které se soustředí na nové postmaterialistické otázky. (Císař, 2008: 10; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 141) Transakční podoba těchto organizací se typicky projevuje v jejich závislosti na externích zdrojích a dále pak v rozšíření meziorganizačních interakcí (neboli transakcí). Tento typ je jedním z důsledků výše zmíněné podpory občanské společnosti ze zahraničí po roce 1989. (Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 141, 142)

Jako třetí typ můžeme uvést radikální aktivismus, který stojí zpravidla proti politickému systému (řadíme sem aktivisty z obou okrajů politického spektra) (Císař, 2008: 10, 38) a zároveň i proti aktivismu starému participačnímu a novému transakčnímu. (Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 142) Tito aktivisté nejsou schopni oslovit širší veřejnost, nepřitahují masy a často volí protestní strategie. (Císař, 2008: 33; Císař, Navrátil a Vráblíková, 2011: 142)

Pokud bychom hodnotili vztah participace – aktivismus, starý typ aktivismu můžeme charakterizovat jako aktivismus s participací a nový transakční a radikální aktivismus jako aktivismus bez participace. Mimo tyto tři typy můžeme ještě mluvit o participaci bez politického aktivismu, do které spadá občanská sebeorganizace

(charakterizovaná podobně jako skupina radikálů) a epizodická masová mobilizace (neboli krátkodobá seskupení s vysokým počtem protestujících). (Císař, 2008: 10, 33, 39)

Novák a Kuřík (2020) se pomocí tohoto Císařova dělení (konkrétně radikálního aktivismu) snaží přiblížit pražský politický squatting a naráží na několik problémů. Císařova analýza protestů v tříletých cyklech vynechává důležité mobilizace s dlouhodobým efektem na radikální aktivismus. Dále předpokládá, že se protesty dějí kontinuálně, bez existence jakýchkoliv cyklů, a že všechny protesty jsou stejně relevantní. Proto se svém článku *Rethinking Radical Activism* (2020) zaměřují na užší pole a soustředí se na specifickou formu radikálního aktivismu, tedy na pražský politický squatting a jeho vývoj. (Novák a Kuřík, 2020: 216)

1.4 Shrnutí a porovnání

Závěrem bych ráda shrnula výše zmíněné typy hnutí a v rámci tohoto shrnutí zmínila Koopmansovu typologii (1995), jež popisuje Novák v knize *Mikrofon je naše bomba* (2018). Hlavním kritériem tohoto dělení je vztah hnutí ke svému politickému prostředí. Díky tomu poté Koopmans rozděluje hnutí na subkulturní, instrumentální a kontrakulturní.

V subkulturních hnutích je patrná silná kulturní orientace spojená s budováním vlastní identity a zároveň určité distancování se od politického systému. Instrumentální hnutí se orientují ven, mají oproti subkulturním hnutím radikálnější repertoár jednání, více se zaměřují na interakci s politickými oponenty, primárním cílem je prosazování změn v politickém systému. Důležitým rozdílem mezi subkulturními a instrumentálními hnutími je, že hnutí instrumentální nespojuje společná identita, naopak jsou jejich stoupenci často z různých sociálních skupin napříč. Kontrakulturní hnutí se blíží definici hnutí subkulturních silnou kolektivní identitou, která je však nástrojem konfrontace politického systému. Skrze kolektivní identitu se projevuje snaha prosadit radikální či antisystémové cíle. Novák zmiňuje, že pokud tuto typologii používáme jako určité tendence, které

mohou převažovat nebo se vzájemně střetávat, může nám pomoci lépe porozumět squattingu v Praze. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 219)

2. Vhled do problematiky squattingu

Definovat pojem squatting jako takový z politologického či sociologického hlediska je obtížné. Definice squattingu se liší jednotlivě podle autorů: Squatting může být vnímán jako kolektivní snahy, které směřují k nějakému cíli, kterým může být přerozdělení ekonomických zdrojů ve smyslu rovnostářské společnosti, upozornění na bytovou situaci či konfrontování městského plánování svojí vizí. Někteří klasifikují squatting jako utopistický, což naznačuje, že cílem squatterů je lepší společnost, naopak jiní tvrdí, že squatteré, poháněni kontrakulturní potřebou, se spíše než na konkrétní cíle, orientují na určitou vlastní politickou prezentaci sebe sama. (Pruijt, 2013: 18) Důvodem těchto rozdílných definic může být jednak specifická každého ze squatů, tedy i kolektivu, který jej spravuje, nebo naopak postoje okolí vůči tomuto kolektivu. (Růžička, 2006: 15) Velmi často squatting dostává nálepku extremistický, což ovšem nekoresponduje s tím, jak tuto činnost vnímají samotní squatteré. Každá z komunit spravující squaty je zpravidla specifická svou funkcí a svými cíli. Charakter společnosti, ve které pak tento kolektiv působí, je zásadním faktorem při výzkumu squatů. (Růžička, 2006: 17) Současná společnost charakterizovaná jako kapitalistická s orientací na soukromé vlastnictví tedy vnímá squatting jako ilegální činnost. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 211)

Mezi pozitivní aspekty squatování můžeme bezesporu zařadit snahy o tvorbu alternativní kultury, vyzdvihování problematiky lidských práv, vyvážení konzumní společnosti, samosprávu, upozorňování na sociální problémy či snahy o revitalizaci opuštěných budov. Důležitým negativním aspektem je však porušování zákona, s čímž je úzce spjat též nelegální odběr elektřiny a vody. Mimo jiné právě tento faktor je často příčinou domýšlení si extremismu ve squatech. (Růžička, 2004: 25)

V průběhu druhé poloviny 20. století jsou viditelné následující typy squattingu: Squatting z nouze, nejstarší forma, v dnešní době často přežívající v zemích třetího světa či v lokalitách se sociálně vyloučenými obyvateli. Druhým typem je squatting jako alternativní strategie bydlení, který řeší spíše otázku nedostupnosti bytů, snížení osobních nákladů na život a je rozšířen například mezi studenty. Třetím typem je tvůrčí squatting, který si dává za cíl vytvoření komunity, autonomního sociálního centra, místa pro různé projekty, ateliéry, kavárny či bary. Má tedy za cíl tvorbu svého vlastního subkulturního prostoru. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 216; Růžička, 2007: 20)

Předposlední typ, konzervační squatting, můžeme chápat jako boj proti změně města (často vinou developerů) a proti gentrifikaci. Budovy, které jsou z pohledu developera bezcenné, jsou tak často obsazovány na odpor proti jejich přestavbě či rovnou demolici. Pátým a posledním typem je squatting politický, který je reprezentován primárně antisystémovými či revolučními skupinami s autonomními idejemi. Zde však musíme odlišit politický rozměr squattingu v zemích střední a východní Evropy od zemí západních. Politika a hnutí se historicky vyvíjely jinak, proto je na místě zasazení do kontextu a odlišná definice: Změnou je to, zda squatteré vnímají squatování jako jakýsi nástroj k dosažení svých cílů, které jsou vyšší než pouhé obsazení budovy, pokud ano, squatting má politický rozměr. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 216, 217; Pruijt, 2013: 21) Toto rozdělení však neznamená, že by se jednotlivé charakteristiky nemohly prolínat nebo že by jeden konkrétní squat nemohl nést označení více typů. Naopak bývá velmi časté propojení charakteristik a změna těchto definic v závislosti na vývoji squatu.

2.1 Historie squattingu v západní Evropě

Squatting v podobě, ve které ho známe dnes (tedy jako forma jednání), začíná být viditelný v 60. letech minulého století. (Pruijt, 2013: 18) Touto dobou je v západní společnosti viditelný důraz na participaci a přímou akci spojený s nástupem nové levice, která obsazování budov chápe nově jako součást svého jednání. V této době byly pohonem politických squatterů myšlenky boje proti kapitalismu, mobilizace

proletariátu a stmelení zájmů rozličných sociálních skupin se společným cílem. Obyvatelé začínají squatting vnímat jako nástroj boje o podobu měst a skrze něj uplatňují své právo na město. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 220) Squatting se samozřejmě v historii vyskytoval i dříve než v této době, například po druhé světové válce (Pruijt, 2013: 18) – zde bychom se ale vzdálili od typu squattingu, kterému se věnuji.

Squatting jako nástroj jednání bychom našli v 70. letech 20. století ve větších městech v západním Německu, Amsterdamu, Kodani či Barceloně, (Novák a Kuřík, 2020: 204) kde jsou důležitými hodnotami především autonomie, kontrakturní životní styl, sociální změna skrze politiku každodennosti, reakce na nedostatek bydlení, spekulace s nemovitostmi či vyzdvihování soukromého vlastnictví. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 212, 221, 222) Právě 70. léta jsou charakteristická pro nový politický rozměr squattingu, který se dostává do popředí především díky anarchistům. (Růžička, 2007: 18) V této době v Berlíně vznikají celá autonomní kontrakturní „ghetta“, která kompletně pokrývají všechny oblasti potřeb obyvatel. Squatting je též úzce spjat s punkem, který se touto dobou stává jeho hudebním vyjádřením. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 223, 224) Mimo tyto modely můžeme sledovat odlišný typ squatu, který lze nazvat kontrakturní, ale stále politický. Příkladem může být například území Christiania v Kodani, které dodnes, jako „experiment“, (Růžička, 2007: 203) představuje nekapitalistický alternativní život zdůrazňující participaci, konsenzus a diskuzi. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 221)

V průběhu 80. let jsou v Německu zřetelné snahy o zabránění novým obsazováním. Stávajícím squatům je nabídnuta za určitých podmínek legalizace, která vyvolává rozepře. Většina squatů byla zlegalizována, ti, kdo legalizaci odmítli, byli vyklizeni a squaty uzavřeny. Důsledkem těchto opatření je mimo pokračování v alternativním stylu života a vzdorování tržní ekonomice i začlenění bývalých squatů do kapitalistické společnosti, logiky revitalizace měst a někdy i gentrifikace. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 228)

90. léta představují spojení výše zmíněných anarchistů s ekology, stoupenci nové levice, bojovníky za práva zvířat či feministkami a antifašisty. Dochází k mísení těchto skupin a vzniku nových komunit, jejichž členy jsou především zástupci tzv. anarchoautonomního hnutí, kteří usilují o „vytváření samosprávných skupin a zón ve společnosti“. (Růžička, 2007: 18, 22) Naproti tomu však v 90. letech sílí v západní společnosti tlak neoliberalismu na rostoucí sociální blahobyt – zesiluje se urbanizace a komodifikace měst, role tržního hospodářství a ochrana soukromého vlastnictví. Výsledkem jsou poté sociální spory o podobu měst, kdy cokoliv, co odporuje logice tržní ekonomiky, je odstraněno. S pádem bipolárního světa se zesiluje trend kriminalizace squattingu. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 212, 231)

2.2 Historie pražského squattingu

Českému prostředí díky komunistickému režimu chyběla zkušenost se squatováním. Squatting se k nám dostává po sametové revoluci a navazuje na squatting západoevropský, (Novák a Kuřík, 2020: 204) zdrojem inspirace byly především berlínské a amsterdamské squaty 70. a 80. let. (Pixová a Novák, 2016: 34) S obratem ke kapitalismu ve společnosti rezonují snahy „dohnat západ“, dochází ke komercionalizaci města a propagovaná svoboda jednat je možná pouze za předpokladu finančních prostředků. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 235)

Squatterské komunity jsou v průběhu 90. let čím dál méně přijímány společností, která se podřizuje diktátu trhu a komercionalizaci. (Růžička, 2007: 95) Porevoluční společnost v České republice (například na rozdíl od Polska) nezaznamenala větší protesty proti zvyšování nájmu či privatizaci v městech, proto se squatting stává jednou z hlavních forem bojů za právo na město. (Novák a Kuřík, 2020: 205) České porevoluční squaty byly propojené se subkulturami punk či freetekno, které jim dodávaly kulturní obsahy a účastníky, tzn. „subkulturní kapitál“. Na druhou stranu právě díky této „subkulturní kolonizaci“ byly squaty izolované, (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 212, 214, 231) což se podařilo prolomit až v roce 2014 žižkovské Kliniky díky širší sociálně-politické agendě. (Pixová a Novák, 2016: 34)

Četnost pražských squatů se nedá přirovnat k západoevropským městům, geograficky byl squatting více či méně limitován na Prahu, (Pixová a Novák, 2016: 34) která bývá často popisována jako město jednoho politického squatu v čase. (Novák a Kuřík, 2020: 209) Obecně lze říci, že postsocialistická Praha disponovala dostatečným množstvím opuštěných a zároveň obyvatelných prostor, které nemizely ani v době městských revitalizací. Obývání těchto budov bylo však omezeno legislativou i orientací společnosti na volný trh a soukromé vlastnictví. Téměř všechny squaty se těšily sousedské podpoře, naproti tomu pozitivní mediální pokrytí zaznamenalo pouze pár déle fungujících squatů. (Pixová a Novák, 2016: 44)

2.2.1 Počátky českého squattingu a legendární Ladronka

Nejnámějšími squaty 90. let byly Sochorka, Ladronka a Milada. Z pohledu zevnitř squatů je můžeme nazvat jako tzv. „ostrovy svobody“ (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 219; Pixová a Novák, 2016: 38) nebo „fungující ostrůvky alternativy“. (Růžička, 2007: 99) Byla to místa úniku, kde se silně projevovala subkulturní identita, tedy orientace squatu dovnitř. Na druhou stranu tyto squaty konfrontovaly převažující hodnoty konzumní společnosti, což můžeme popsat jako jejich kontrakulturní tendenci ven. (Pixová a Novák, 2016: 44; Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 219) Znak společné squatterským komunitám jsou především snaha žít v pospolitosti s lidmi vyznávající stejné hodnoty ve společném prostoru, který všichni spoluvytváří a spolurozhodují o něm. (Růžička, 2007: 95)

Sochorka, jako první známější squat, byla obsazena anarchisty v roce 1992. (Pixová a Novák, 2016: 37) Byl to typický činžovní dům, který natolik neaspiroval ke komunálnímu životu a skládal se spíše z klasických bytů, které však byly zázemím k různým poloveřejným aktivitám. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 233) Její součástí bylo první anarchistické infocafé, mimo jiné se zde konalo i několik mezinárodních setkání. Sochorka čelila častým útokům extrémní pravice, (Růžička, 2007: 178) záminkou k jejímu vyklizení byly útoky fanoušků fotbalové Sparty, jejíž stadion se nacházel nedaleko. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 235)

Následujícím známým squatem byl statek Ladronka, jehož obyvatelé se snažili od začátku o legalizaci a budování autonomního kulturně-sociálního centra. (Růžička, 2007: 179) Ladronka byla obsazena členy československé Anarchistické federace (Novák a Kuřík, 2020: 209; Pixová a Novák, 2016: 38) – ač byl kolektiv tohoto squatu ucelenější než na Sochorce, nevyhnul se rozepřím. Squatting jako politický akt je velmi náročný, protože všechno je politickým vyjádřením a nelze odlišit to, kde se politika odehrává a kde už ne. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 236) Kolektiv Ladronky pořádal rozmanité akce, byl známý i v mezinárodním prostředí, (Novák a Kuřík, 2020: 209; Pixová a Novák, 2016: 38) neměl však tendence na začlenění do sousedského života Břevnova, chtěl spíše prolomit předsudky ke squattingu. Ladronku můžeme vnímat jako subkulturní squat, těžištěm aktivit kolektivu byly koncerty, program byl orientován především na nekomerční a alternativní kulturu. Velkou podporu získala i díky několika úspěšným kampaním proti vyklizení, (Novák a Kuřík, 2020: 209; Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 238, 239) kterých se účastnili zástupci domácí anarchoautonomní scény, občanských iniciativ i zahraniční příznivci. (Růžička, 2007: 179)

V kolektivu Ladronky byly patrné dvě skupiny: intelektuálové – tzv. „intoši“ a pankáči – tzv. „palaši“. (Novák a Kuřík, 2020: 210) Intelektuálové byli orientovaní na infoshopy, knihovny a vyjednávání, směřovali tedy více ven a můžeme je označit za kontrakulturní složku kolektivu. Naopak pankáči byli spojeni s přímou akcí, alkoholem, barem a koncerty, orientovali se dovnitř kolektivu a byli její subkulturní složkou. (Novák a Kuřík, 2020: 210) V roce 1998 však intelektuálové odchází a s nimi jejich ven orientovaná politika (Pixová a Novák, 2016: 38) V důsledku toho z Ladronky mizí pestrost a stává se z ní klub bez přesahu, který se postupně depolitizuje. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 240) Squat Ladronka byl vyklizen v listopadu 2000 po neúspěšných kampaních a protestech. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 244)

Squatterská komunita byla po přelomu tisíciletí oslabena díky poklesu anarchistických aktivit a úpadku radikální levice. Pixová a Novák (2016)

charakterizují českou společnost na přelomu tisíciletí jako antagonistickou ke squattingu, což pramenilo jednak z nedostatku zkušeností s kapitalismem, dále z odmítání socialismu, který byl delegitimován předešlým režimem a také z neschopnosti kriticky reagovat na probíhající konsolidaci kapitalismu v jeho neoliberální formě (tj. přejímání globalizovaného systému, který charakterizují především deregulace, liberalizace a uvolňování trhu a obchodu, všudypřítomná privatizace, silná práva na soukromé vlastnictví a pokles role státu, především ve sféře sociálního zabezpečení). (Pixová a Novák, 2016: 38)

2.2.2 Obsazení vily Milada a tzv. „zlatý věk“ českého squattingu

Mimo známou Ladronku existovaly v Praze v devadesátých letech další, méně známé squaty. Přímo v centru se nacházela Zlatá loď, squat sdružující umělce, cizince, rodiny s dětmi či obecně apolitickou alternativní mládež, (Pixová a Novák, 2016: 37; Růžička, 2007: 177) která neměla vazby na anarchistickou autonomní scénu. Primárním cílem Zlaté lodi bylo alternativní bydlení, členové komunity se snažili o legalizaci objektu, byli však vystěhováni. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 243) Dále se obsazovaly domky ve staré dělnické kolonii zvané Medáci. Náplní těchto aktivistů byla především kultura (hlavně výstavy, přednášky, diskuze či filmy), udržovali dobré vztahy se sousedy (Pixová a Novák, 2016: 39) a stejně jako Zlatá loď byli bez vazeb na anarchistické autonomní prostředí. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 243, 244) Tyto dva příklady prezentují tzv. zlatý věk squattingu v Praze, ukazuje se jeho širší a pestrost. Mimo toto rozšíření squattingu expanduje i anarchistické hnutí a subkultura punk a hardcore. (Pixová a Novák, 2016: 37)

Důležitým mezníkem v historii pražského squattingu bylo bezesporu obsazení vily Milada v roce 1998, které provázela přítomnost bezpečnostní agentury. (Růžička, 2007: 107, 181) Komunita spravující Miladu měla za cíl kombinaci alternativního bydlení a autonomního centra. Zpočátku se Milada podobala Ladronce svým subkulturním zaměřením (přesunula se sem politika a anarchismus z Ladronky). (Novák a Kuřík, 2020: 210; Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 241, 242)

2.2.3 Represivní přístup, nulová tolerance squattingu a celkový úpadek

S koncem devadesátých let však dochází k úpadku squattingu, končí tzv. zlatý věk. (Růžička, 2007: 100) Miladu je možné vnímat jako jakési prodloužení této zlaté éry. (Novák a Kuřík, 2020: 210) Již po roce 2002 se však Milada (stejně jako Ladronka) potýká s vnitřními problémy, dochází ke změně hodnot a depolitizaci squatu, (Novák a Kuřík, 2020: 211) má pověst tzv. „špinavého“ squatu. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 245) V roce 2007 se tam však stěhují mladší aktivisté, kteří se začínají snažit o oživení autonomního prostoru, zavádějí vodu, pořádají koncerty či divadla. Z Milady se stává „vstupní brána do politického aktivismu“, přesto má však kolektiv problémy se sousedy a potýká se s negativní mediální publicitou. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 246) V roce 2009 je Milada vyklizena soukromou agenturou, jejímiž členy byli i neonacisté. Tento represivní přístup policie byl zlomový, squatting se politizuje represivní mocí. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 247)

Vyklizení Milady se stalo symbolem nulové tolerance squattingu v Praze, což vedlo k obecné aktivizaci anarcho-autonomní scény. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 247) Squatting byl nemožný, komunita, která spravovala Miladu, se snažila najít prostor k obsazení. Následně se však podmínky pro squatting v Praze začínají měnit. I obecná veřejnost v důsledku globální ekonomické krize začíná kritizovat neoliberální politiku a s tím související městské plánování v Praze. Vzniká několik nových iniciativ, které konfrontují nepříznivou politicko-ekonomickou situaci. Aktivisté se snaží propojovat svá témata s aktuálním děním a rámovat je širším společenským kontextem. (Pixová a Novák, 2016: 40, 44)

V roce 2009 dochází k symbolickému obsazování domů v rámci *Týdne nepřizpůsobivosti*, který doprovázela spousta akcí a protestů. Po delší době, v roce 2012, byl vyjednáán pronájem statku Cibulka, který byl soukromým majitelem povolen ve snaze vyhnout se pokutám za chárání památkové usedlosti. Statek obsadila komunita lidí, která byla spojena s iniciativou *Oživte si barák* časopisu A2 (Pixová a Novák, 2016: 41) a která byla nositelem silné subkulturní identity – squat

byl tedy orientován spíše dovnitř, na druhou stranu nebyl kompletně apolitický. Po vypovězení smlouvy v roce 2015 Cibulku vyklízela policie. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 249, 250)

V roce 2013 u příležitosti 20. výročí obsazení Ladronky proběhla akce *Vzpomínky na budoucnost*, jejíž součástí bylo symbolické, jednodenní obsazení prázdných pražských domů. Tato akce uspěla v zapojení širšího spektra lidí (především mladé generace) a měla pozitivní odezvu. (Pixová a Novák, 2016: 41) *Vzpomínky na budoucnost* byly zlomovým bodem pro český squatting, poprvé dochází k pozitivní odezvě v médiích, účastníci zároveň navazují kontakty s pražskými neziskovými organizacemi a aktivně se snaží o vytváření koalic. (Novák a Kuřík, 2020: 212) Ve stejný rok následně vzniká i iniciativa *Obsad' a žij* s cílem otevření debat o komodifikaci města i vybojování si autonomního prostoru. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 251) Aktivisté strategicky obsadili budovu Ministerstva spravedlnosti den před říjnovými volbami. Po třech hodinách byl však nový squat vyklizen. (Pixová a Novák, 2016: 41) Po roce 2013 je squatting nejvíce viditelným a nejradikálnějším nástrojem jinak slabé radikální levice. Do obsazení žižkovské Kliniky však převládá v této komunitě skepse, ubývá aktivních lidí a neví se, co bude dál. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 252, 253)

3. Autonomní sociální centrum Klinika

V následujícím textu se podrobněji věnuji Autonomnímu sociálnímu centru Klinika, jehož kolektiv má na svých webových stránkách podrobný popis a definice činnosti a cílů. Klinika je tam definována jako „komunitní, nekomerční a samosprávný projekt, který se snaží kriticky vymezit vůči „normálnímu“ fungování v kapitalistické společnosti“. (O nás – Klinika: Kdo jsme, co chceme a jak to děláme) Jako autonomní se kolektiv (svými slovy) chápe díky principům solidarity, spolupráce a vzájemné pomoci, na kterých je založen. Odmítá finanční podporu od státu či od osob, které by mohly omezit tuto autonomii. Významnou roli ve funkčnosti Kliniky hraje i nezávislost, rovnost a samospráva. Slovo sociální figuruje v názvu z důvodu odmítání ziskovosti. Jako důvod existence Autonomního

sociálního centra Klinika je na jejich webových stránkách uveden problém nárůstu cen nemovitostí a nutnost podřizování se principům kapitalismu. Obhajoba Kliniky spočívá v potřebě nekomerčních prostor, které se vymykají současným standardům, kde člověk bude vnímán jako občan, ne jako spotřebitel. (O nás – Klinika: Kdo jsme, co chceme a jak to děláme)

3.1 Změna taktiky při obsazování Kliniky

Oproti předchozím, výše popsaným squatům probíhalo obsazování Kliniky odlišně. (Novák a Kuřík, 2020: 212) Nedošlo ke klasickému obsazení, vyvěšení transparentů a následnému rychlému vyklizení policií. Aktivisté tentokrát obešli tento klasický postup a jako občanská iniciativa si zažádali o pronájem bývalé žižkovské polikliniky na Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM), kde svůj projekt prezentovali jako komunitní a sousedské práce. (Pixová a Novák, 2016: 42) Budovu aktivisté následně uklidili, otevřeli sociální centrum, začali pořádat přednášky, koncerty, výstavy a první pléna a začali jednat se zástupci ÚZSVM. Právě tím, že v případě Kliniky squatteři změnili taktiku, získali cenný čas k vyjednávání, které by jim dost možná jinak nebylo umožněno. Zástupci ÚZSVM však i v tomto případě vyjednávání odmítli a nechali Kliniky vyklidit. (Novák a Kuřík, 2020: 213)

Následná demonstrace s hlavním heslem „Každé město potřebuje svoji Kliniky“ rozpoutala vlnu širší veřejné podpory a pozitivního mediálního pokrytí. (Novák a Kuřík, 2020: 213; Pixová a Novák, 2016: 42) Aktivisté pokračovali ve své kampani až do února 2015, kdy získali smlouvu na bezplatné zapůjčení domu. Již v březnu téhož roku se otevírá Autonomní sociální centrum Klinika, jehož kolektiv začíná mimo iniciativu *Obsad' a žij* zahrnovat více a více členů. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 253, 254) Otevření Kliniky vyvolalo ve společnosti na určitou dobu diskuzi o možné částečné či úplné legalizaci squattingu. (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 4. čtvrtletí roku 2014: 4)

3.2 Aktivity kolektivu Kliniky

Prostředí Kliniky bylo místem, kde se mohly setkávat různé sociální skupiny, i „klasičtí anarchisté s lidmi ze Strany zelených“. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 255) To, že Klinika překonala předešlé squaty, je patrné v rozpětí aktivit, které pořádala. Záměrně vykračuje z „ghetta“, prezentuje se jako občanská iniciativa a zároveň zůstává radikálně levicová. Aktivisté systematicky, takticky a aktivně vyhledávají koalice a spolupráce. (Novák a Kuřík, 2020: 213; Pixová a Novák, 2016: 34, 35) Kolektiv kladl důraz na konsenzuální a horizontální rozhodnutí a snažil se vykročit z principů tržní logiky třeba tím, že všechny akce byly zdarma nebo za dobrovolný příspěvek. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 255) Šíře fungování autonomního centra rostla, zástupci Kliniky dostávali prostor v médiích či ve veřejných debatách, dokonce se sešli i s politiky. Klinika se postupně stává „vstupní branou pro nově příchozí do různých sfér aktivismu (antifašistického, environmentálního, queer, feminismu)“. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 256) Byla jakýmsi „prahem“, ze kterého se prefigurace kontrakulturně vylévala ven. Kolektiv Kliniky ukazoval dominantní společnosti, jakým způsobem je možné alternativně žít. (Novák in Charvát, Kuřík, eds., 2018: 256)

Nejviditelněji byl tento proces zřetelný v létě 2015 v době uprchlické krize, kdy se z původně spíše symbolické sbírky díky pozitivnímu ohlasu veřejnosti stala skutečná materiální pomoc. (Novák in Charvát a Kuřík, eds., 2018: 257) Klinika se stala iniciátorem dobrovolnické mezinárodní sítě bez jakékoliv pomoci neziskové organizace. (Pixová a Novák, 2016: 43) V tuto dobu fungoval též tzv. „Czech Team“, síť dobrovolníků pomáhající uprchlíkům pod symbolem české vlajky. Klinika v závislosti na nich vydává stanovisko, že „nemává českou vlajkou“, čímž kritizovala nacionalismus, státní identitu, hranice a patriotismus a přihlašuje se tím k hnutí „no borders“. (Novák a Kuřík, 2020: 214) V reakci na tuto vlnu však dochází i k tomu, že se z Kliniky stává terč xenofobních, protiuprchlických aktivistů. Po jednom takovém útoku, při kterém dokonce vznikl požár, této situace

využilo vedení Prahy 3 k označení Kliniky jako bezpečnostního rizika a iniciátora polarizace a rozdělování společnosti. V závislosti na tom dochází k neprodloužení smlouvy. (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 1. čtvrtletí roku 2016: 6) Heslo „Klinika musí dýchat“ se stalo hlavním na následné demonstraci. V tuto dobu Kliniku podpořily i některé neziskové organizace.

3.3 Od neprodloužení smlouvy k vyklizení

Členové kolektivu navzdory neprodloužené smlouvě setrvávají na Klinice a celou situaci začínají řešit soudy. V následujících měsících dochází k nahlašování bomb a obyvatelé Kliniky jsou několikrát evakuováni. (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 2. čtvrtletí roku 2016: 6) Přes léto roku 2017 se zintenzivňují kampaně na záchranu Kliniky (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 3. čtvrtletí roku 2017: 4) a v září 2017 Klinika prohrává soudní spor, ve kterém bylo spíše formálně rozhodnuto ve prospěch vlastníka. I přesto se však Klinice jako prvnímu squatu podařilo vyhnout se okamžitému vyklizení policií, která čekala na výsledek soudu. (Novák in Charvát, Kuřík, eds., 2018: 258) V roce 2018 je Klinika stále obývána aktivisty a na podzim téhož roku se zintenzivňují akce na její podporu. (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 4. čtvrtletí roku 2018: 5) V lednu roku 2019 dochází k bránění budovy posledními aktivisty ze střechy a následně k zásahům exekutora a vyklizení celého squatu. (Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 1. čtvrtletí roku 2019: 6)

4. Metodologická východiska

Výzkum ideologického zázemí kolektivu, který spravoval Autonomní sociální centrum Klinika, provádím prostřednictvím jedinečné případové studie, jejímž nástrojem jsou polostrukturované rozhovory, které vedu přímo se členy kolektivu. V následujících podkapitolách odůvodňuji svůj výběr a přibližuji metody, které využívám.

4.1 Jedinečná případová studie

Jedinečná případová studie, nazývaná též vnitřní či konfigurativně-idiografická, je detailní a expertní analýzou s cílem hlubokého porozumění či vysvětlení zvoleného případu. Umožňuje výzkumníkovi zaměřit se na individuální jednání aktérů, kontext či kompletní obraz zkoumaného subjektu. Důležité je si vytyčit hranice zkoumaného případu, který musí být dostatečně ohraničený, časově i tematicky. (Kořan, 2008: 32-34) V mém případě se tedy jedná o konkrétní kolektiv Kliniky, který působil v určitém čase a místě.

Výzkumný rámec k mé práci je následující: Výzkumný cíl si vymezuji jako zjištění aspektů subkultury, kontrakultury či sociálního hnutí v kolektivu, který spravoval Autonomní sociální centrum Klinika. Aktivity tohoto kolektivu považuji za předmět mého výzkumu a budou též stěžejním tématem rozhovorů se členy. Proměnnými jsou poté jednotlivé aspekty subkultury, kontrakultury či sociálního hnutí, které definuji výše a budu je hledat v odpovědích respondentů. Mým záměrem je zjistit, zda se tyto aspekty dají nalézt v kolektivu Kliniky, pokud ano, jaké tyto aspekty jsou a zda s jejich pomocí lze o kolektivu říci, že je subkulturou, kontrakulturou či sociálním hnutím.

4.2 Polostrukturované rozhovory ve výzkumu sociálních hnutí

Polostrukturovaný rozhovor jako řízená konverzace umožňuje mimo získání informací potřebných k výzkumu též přiblížit perspektivu účastníků a komplexněji pochopit zkoumané téma do hloubky, s větším záběrem. Pro porozumění funkčnosti kolektivu jsou právě rozhovory nástrojem, který nevynechává kontext, zprostředkovává možnost hlouběji pochopit, jak jednotliví respondenti vnímají svoje akce a jak je sami odůvodňují. (Blee a Taylor, 2002: 93-96)

Základním vodítkem k úspěšně vedenému rozhovoru je bezesporu tvorba efektivního rámce otázek (viz. níže), který má určitou strukturu a posloupnost. Výhoda rozhovorů polostrukturovaných však je, že se výzkumník tohoto rámce nemusí tak pevně držet a za vhodných okolností může samovolně přeskakovat či

tvořit otázky nové přímo v průběhu rozhovoru. Jako respondenti polostrukturovaných rozhovorů jsou zpravidla vybráni účastníci, kteří mají značný vhlad do zkoumané problematiky, v mém případě tedy členové nejužšího kolektivu Autonomního centra.

4.2.1 Rozhovory s „klíčovým informátorem“

Polostrukturovaný rozhovor může mít různé formy v závislosti na cílech prováděného výzkumu. Prvním typem je rozhovor zaměřený na obsáhlý popis určitého období z perspektivy těch, kdo se v tomto období angažovali. Druhým typem je rozhovor orientovaný na pochopení a popis zkušeností jednotlivých aktivistů v průběhu času a prozkoumání vztahů mezi jednotlivými účastníky. Výsledkem takového výzkumu je poté jakýsi příběh. Třetím typem je rozhovor s menší skupinou respondentů, který umožňuje ještě hlubší pochopení vazeb mezi nimi. (Blee a Taylor, 2002: 102-106)

Typem, který jsem si vybrala pro svůj výzkum já, je rozhovor s „klíčovým informátorem“, tedy s aktérem, který má značný vhlad do zkoumané problematiky, pohyboval se v ní a může přispět k hluboké analýze zkoumaného subjektu. V tomto případě nehraje natolik signifikantní roli počet respondentů, nýbrž jejich schopnost sdělit výzkumníkovi informace. Ty se mohou vztahovat k úrovni angažovanosti, evoluci kolektivního jednání daného hnutí či organizaci struktury kolektivu, používaným strategiím a celkové kultury. (Blee a Taylor, 2002: 105)

Rozhovory probíhaly se třemi respondenty v průběhu června 2020 v Praze. První z respondentů si přál být anonymizován, byl členem kolektivu Kliniky, aniž by tam bydlel. Angažoval se od začátku, ale přímo dům neobsazoval. Druhý rozhovor jsem vedla s Honzou, který se účastnil i prvního obsazování v roce 2014, na Klinice bydlel od vyjednání smlouvy v roce 2015 následující rok a půl, a ještě další rok po odstěhování byl součástí kolektivu. Třetí rozhovor probíhal s Kateřinou, která se v kolektivu začíná angažovat v době uprchlické krize v roce 2015, následně vstupuje v roce 2016, kdy na Klinice začíná i bydlet. Odstěhovala se na podzim roku 2018.

5. Rozbor rozhovorů

5.1 Okruhy rozhovorů

Výzkumný rámec k rozhovorům se členy kolektivu Kliniky jsem se rozhodla pro přehlednost a následnou jednodušší práci s odpověďmi rozdělit do několika okruhů. Tyto okruhy mi poslouží jako jakási osnova v průběhu rozhovoru. (Příloha č. 1) V úvodu se ptám na pozici respondenta v kolektivu a jeho motivaci se zapojit, následně na obecné informace o kolektivu, jeho velikosti a uzavřenosti či otevřenosti.

Prvním okruhem je historie a evoluce kolektivu. Zajímám se o založení Kliniky, prvotní cíle a důvody zakládání a o vazby mezi zakládajícími. Druhým okruhem je deskripce kolektivu samotného, zda můžeme mluvit o nějaké vnitřní hierarchii, jakým způsobem byla Klinika spravována, jak se dělala rozhodnutí a zda existovaly určité nároky na participaci v kolektivu. Jako třetí se zabývám hodnotovým ukotvením kolektivu. Čtvrtý okruh je zaměřen na kooperaci kolektivu s jinými subkulturami či sociálními hnutími na lokální, národní i mezinárodní úrovni. Do této kategorie jsem zahrnula i popis vztahu Kliniky k užšímu nebo širšímu okolí (Žižkov či celá Praha). V předposledním okruhu kladu otázky ohledně aktivismu kolektivu. Ptám se na vztahy ke státu, spouštěče aktivismu, místo aktivismu v hodnotovém žebříčku, jeho cíle či omezení. Poslední okruh je zaměřen na inspiraci Kliniky v zahraničí či u nás a na její cíle a udržitelnost.

5.2 Analýza odpovědí

5.2.1 Kolektiv Autonomního sociálního centra Klinika

Respondenti se shodují v popisu jejich počátků v kolektivu, který obsazoval Kliniky. Primárním faktorem jejich aktivity byly sdílené hodnoty a zároveň společná minulost s lidmi z radikálně levicového hnutí. V kolektivu tak byli jejich přátelé, což jim usnadnilo cestu. V začátcích byli v kolektivu primárně lidé, kteří byli levicově aktivní již v minulosti, kolektiv se formoval na výše zmiňované akci

Vzpomínky na budoucnost. Při obsazování a celkově v začátcích fungování Autonomního centra aktivisté strategicky volí nepolitickou rétoriku. „*Ti lidé odhodili „černé masky“ a ani jednou nepoužili slovo squatting, snažili se celý ten narativ kolem squattingu a radikální levice otočit a nepoužívat.*“ popisuje jeden z respondentů Honza. (Příloha č. 3: Rozhovor 2) Zde je patrná snaha Kliniky o interakci se zástupci ÚZSVM, kde kolektiv pomocí zvolené strategie usiluje o obhájení svých požadavků, což je aspektem sociálního hnutí. Klinika následně dosahuje předem stanovených cílů ve formě získání roční smlouvy.

To, jak vypadal a jak fungoval kolektiv spravující Kliniku, se proměňovalo v závislosti na období, ve kterém se zrovna Autonomní sociální centrum nacházelo – důležitým faktorem bylo bezesporu to, zda byla vyjednána smlouva k užívání domu. Obecně bychom mohli mluvit i o několika fázích fungování kolektivu a o generacích aktivistů, kteří se na Klinice vystřídali. V počátcích se na veřejných plénech pohybovalo kolem padesáti lidí. V dalším působení bylo aktivních zhruba třicet, z nichž deset až patnáct bylo bydlících. Pokud mluvíme o užším kolektivu, skládal se z deseti, patnácti až dvaceti lidí, byla tam však patrná vysoká fluktuace. Záleželo též na tom, v jaké situaci se zrovna Autonomní centrum nacházelo, od toho se odvíjel počet členů i jejich účast. Mohu zmínit například dobu uprchlické krize, kdy na Klinice přibyla skupina lidí spojená s ní, včetně jedné respondentky. Tuto dobu, tedy přelom let 2015 a 2016, popisuje i jako jakousi výměnu první a druhé generace v kolektivu. „*Ti, co tam byli původní, byli spíš starší kluci a ty, co přišly se mnou, byly mladší holky.*“ (Příloha č. 4: Rozhovor 3) V průběhu jara a léta v roce 2017 dochází k další obměně v kolektivu, odchází například lidé, kteří na Klinice bydleli od jejího začátku. Následně dochází i ke stěhování části kolektivu

z Kliniky na usedlost Madlina.² V prosinci téhož roku přichází do kolektivu nová skupina spíše mladších lidí. Respondenti se shodují, že během čtyř let působení Kliniky se mohlo v jejím kolektivu vystřídat až sto lidí.

5.2.2 Mechanismy a základní principy kolektivu

V kolektivu Kliniky nikdy nebyla hierarchie, pokud se tvořily její náznaky, vyplývaly z přirozených situací. Logické bylo, že kdo se na Klinice pohyboval častěji, měl větší povědomí o současné situaci či probíhajících projektech. Ale ani v tomto případě dotyčný (ať už bydlící nebo ne) nehrál důležitější roli než kdokoliv jiný. Stěžejním orgánem celého kolektivu byla pléna, která probíhala každý týden. Fungovala tak, že se na začátku přihlásili tři lidé – ten, kdo zapisoval, ten, kdo vyvolával a ten, kdo moderoval. Principem plén bylo vytvoření určitého mechanismu, ve kterém budou hlasy všech členů mít stejnou váhu, tzn. například vyvolávání zajišťovalo, aby nedošlo k překřikování se. Dalším mechanismem bylo například udržování rovnováhy v míře komunikace – tedy zapisovatel dával pozor na počet vstupů jednotlivých členů do diskuze. Prostor poté přednostně dostal ten, kdo mluvil méně. Na tato pravidelná pléna mohl přijít každý, byla kompletně otevřená, ale „pro někoho, kdo byl úplně nový, asi nebylo tak jednoduché se tam dostat“. (Příloha č. 3: Rozhovor 2)

Respondentka Kateřina popisuje otevřenost kolektivu i vůči feministickým snahám, které dle jejího názoru bylo potřeba v kolektivu artikulovat v době, kdy se genderově měnilo složení kolektivu. *„Svolali jsme feministické plénum, protože jsme různě pociťovali, že nám je občas něco nepříjemné. Snažili jsme se o zavedení určitých mechanismů, konkrétně to bylo třeba to, že pokud mluvil na plénu muž, musela po něm mluvit žena, nemohli mluvit dva muži za sebou. (...) Mělo to obecně*

² Tím je myšleno Asociální panství Varna Rihanna.

pozitivní odezvu. Nebylo to o tom, že by na Klinice sexismus neexistoval, ale na rozdíl od zbytku světa se to tam mohlo bezpečně artikulovat. Snažili jsme se pomocí těch našich mechanismů nezasekávat se v naučených rolích.“ (Příloha č. 4: Rozhovor 3) Stávalo se však, že některý z členů měl více zkušeností, širší přehled nebo zkrátka působil v kolektivu déle, a proto byl například na plénu aktivnější. Tento proces můžeme charakterizovat jako náznak hierarchie, která by přirozeně vyplynula ze subkulturního kapitálu, jenž členové v průběhu svého působení získávali. Subkulturním kapitálem zde myslím zisk určitého postavení v kolektivu, které se odvíjí od zkušeností či sociálních vztahů. Ale i v tomto případě se kolektiv aktivně snažil udržovat nehierarchii (právě pomocí výše popsaných mechanismů), vyvažovat nepoměry a vše reflektovat formou diskuze.

V rámci kolektivu fungovaly i určité „pracovní skupiny“, například PR, opravy na domě, organizace koncertů, zahradnictví a podobně. Rozdělení prací probíhalo na základě dobrovolnosti a vlastních preferencí členů. Zpravidla byl určen jeden člověk, který byl za danou činnost zodpovědný – její garant. Ten poté už autonomně komunikoval s lidmi, kteří se v dané oblasti angažovali. *„Například směny na baru si brali všichni. (...) Řešili jsme i to, že by ta práce byla placená, což se podle mě nestalo. Všechny naše ceny byly dobrovolné, občas doporučené. Všichni dávali tak, jak se cítili. Všechno fungovalo dobře.*“ (Příloha č. 3: Rozhovor 2) Pokud měl někdo zájem pracovat v odvětví, kde neměl tolik zkušeností, kolektiv uspořádal workshop, na kterém se dotyční mohli nové činnosti naučit (to probíhalo například u zvučení koncertů). Respondentka Kateřina dodává, že v průběhu jejího působení byl v kolektivu patrný rozdíl mezi lidmi, kteří na Klinice bydleli a těmi, kdo ji pouze navštěvovali. *„Pak se nám stávalo to, že lidi, co bydleli na baráku, měli pocit, že dělají provozáka klubu a ti, co tam nebydleli spíš třeba psali prohlášení a starali se o mediální věci.*“ (Příloha č. 4: Rozhovor 3)

Pokud si nějaký kolektiv chtěl na Klinice realizovat svůj projekt (a nestál v základních hodnotách proti kolektivu), měl kompletní volnost. Například ve svépomocné školce fungovala úplná autonomie. *„Bylo to asi 12 rodičů, kteří si*

navzájem hlídali děti, určitě se scházeli mnohem častěji než my, protože toho zkrátka řešili víc. Byl to velmi ambiciózní projekt. Na naše pléna většinou posílali jen jednoho člena jako zástupce.“ (Příloha č. 2: Rozhovor 1) Často se však stávalo, že spíše než nároky, které by se s realizací projektu pojily, měl samotný projekt větší požadavky, než jim Klinika mohla nabídnout. Postupem času mizel zájem vnějších kolektivů o realizaci větších projektů a jednalo se spíše o stávající členy, kteří si realizovali projekty vlastní. Jediné skupiny, které by kolektiv odmítl ke spolupráci, byly politické strany a také komerční projekty.

5.2.3 Prezentace a otevřenost kolektivu směrem ven

Kolektiv také řešil problém, jak zachovat zdravou radikalitu celého projektu a zároveň se neprofilovat nijak konkrétně. Squatterské hnutí v České republice bylo vždy spjato s hnutím anarchistickým a kolektivu Kliniky se podařilo přilákat širší veřejnost. „*Chtěli jsme naformulovat hodnoty tak, aby pokrývaly například zároveň anarchistická stanoviska a zároveň se s nimi mohl ztotožnit i kdokoliv jiný.*“ (Příloha č. 2: Rozhovor 1) Jednalo se o hledání kompromisu mezi vlastní profilací a zachováním otevřenosti. Členové nestáli o subkulturní uzavření se do sebe, naopak se aktivně snažili najít jakýsi balanc, na jedné straně s budováním vlastní identity, která fungovala v jejich prospěch, na straně druhé se silnou kontrakulturní orientací ven.

Samotní členové kolektivu vnímali určitou kontinuitu Kliniky s předchozím squatem Cibulka, jejíž členové byli ostatně též aktivní na Klinice. Klinika byla bezpochyby pokračováním českého squatterského hnutí, zároveň byla odlišná svojí otevřeností. „*Nabrali jsme spoustu nových lidí, kteří by na Cibulku nebo na Miladu rozhodně nešli.*“ (Příloha č. 4: Rozhovor 3) Klinika byla navázaná i na mezinárodní squatterské hnutí, kde se projevovala solidarita ve smyslu organizace benefičních akcí pro Kliniky v zahraničí, tak i naopak. I samotná myšlenka sociálního centra byla dle slov respondentů inspirována v zahraničí. Kolektiv se tedy vymezoval jako součást českého i evropského squatterského hnutí.

Klinika byla zároveň navázána na radikální hnutí v České republice a spolupracovala s mnoha radikálně levicovými kolektivy. „*Stali jsme se vlastně takovým úběžníkem toho hnutí, myslím, že jsme pomohli hnutí i stmelit.*“ (Příloha č. 2: Rozhovor 1) Klinika svým způsobem tvořila jistou infrastrukturu české radikálně levicové scény. Kolektiv měl blízko ke klimatickému a feministickému hnutí a pro další hnutí byl inspirací, například pro brněnské *Kulturou proti chátrání*.

V době uprchlické krize Klinika navázala spolupráci s neziskovými organizacemi, v souvislosti s tím jeden z respondentů mluví i o „legitimizaci squattingu“ díky těmto spolupracím, konferencím či přednáškám. (Příloha č. 3: Rozhovor 2) Autonomnímu centru se dostává širší veřejné podpory, vzniká i facebooková skupina, ve které bylo 200-300 lidí, kteří kolektiv podporovali a střídavě se zapojovali do aktivit. Prostřednictvím organizací, na které se Klinika napojuje v souvislosti s uprchlickou krizí si zároveň buduje i jakousi sociální síť spřátelených organizací, kterým právě situace uprchlické krize dodává jakýsi rámec a sdílí s Klinikou v tomto ohledu stejná přesvědčení. Společně má poté tato síť schopnost mobilizovat velké množství příznivců díky svým organizovaným, kolektivním, veřejným snahám.

5.2.4 Hodnotové ukotvení kolektivu

Mezi primární hodnoty kolektivu se mimo výše popisovanou nehierarchičnost může řadit i solidarita, přímá demokracie, antirasismus, bydlení jako právo, právo na město, boj proti kapitalismu, gentrifikaci, nedotknutelnosti soukromého majetku a nedostupnosti života ve městě. Respondenti se zároveň shodují, že důležitost těchto hodnot vnímal každý jinak. V době funkčnosti Autonomního centra vznikal projekt *Desatero Kliniky*, který měl za cíl určité hodnoty kolektivu definovat. Díky tomu, že byl orientován prakticky, docházelo spíše k diskuzím a jednotlivým artikulacím osobních hodnot členů. (Příloha č. 2: Rozhovor 1) Kolektiv se utváří skrze individuální hodnoty jednotlivců, které však spadají do jakéhosi pomyslného společného hodnotového a kulturního rámce. Individualismus je tedy přirozenou součástí kolektivu, je vítán a rozvíjen. Na druhou stranu Klinika uspokojovala i

krátkodobé potřeby, jakými byla existence prostoru k setkávání členů, komunitně podporované zemědělství nebo realizace projektů, na které ve městě prostor nebyl. Kolektiv tvoří alternativní místo, které ve společnosti dle jejich názoru chybí. Klinika byla též pro spoustu kolektivů zdrojem určité motivace k politické činnosti.

Otevřenost Kliniky vedla k jejímu vnímání jako „náborového centra“ (Příloha č. 3: Rozhovor 2) či jakéhosi prahu, jak popisují výše. Kolektiv ukazoval, jaké aktivity česká radikální levice chce a může dělat. Spousta lidí i kolektivů se právě až skrze tyto aktivity na Klinice politicky profilovala, Klinika pro ně byla jakýmsi „spouštěčem“ aktivismu, kolektiv měl tedy schopnost mobilizovat nové členy k zapojení do svých aktivit. Jak popisují výše, pravidelných plén i chodu domu se mohl účastnit každý. Po určité době se však kolektiv snažil formalizovat přístupový proces nového člena. *„Živelnost byla dobrá, ale dlouhodobě, speciálně ve vyhrocených situacích, nebylo dobré, aby kolektiv stál jenom na sympatiích.“* (Příloha č. 2: Rozhovor 1) V případě, že někdo chtěl přímo do kolektivu vstoupit, musel nejdříve vyvinout určitou snahu pro zapojení – ať už účastí na plénech či zapojením se do běžného chodu Kliniky. Ve stávajícím kolektivu lidí se též museli přihlásit ti, kdo se za nového člena zaručí. Nově příchozí člen tedy musel získat určitý subkulturní kapitál, aby byl kolektivem přijat. Subkulturní kapitál zde spojují spíše než se ziskem nějakého postavení s určitým základem pro participaci v kolektivu, je to jakýsi předpoklad k nabytí schopnosti dobře zapadnout. Poté mohl být vstup nového člena odsouhlasen konsenzuálním rozhodnutím. Většinou byl tento proces pouhá formalita, ale v případě, že přijetí stála v cestě nějaká překážka (například i antipatie mezi vstupujícím a stávajícím členem), kolektiv se ji snažil řešit formou diskuze, což bylo ve většině případů úspěšné.

5.2.5 Prefigurativní politika ve squatu

Když jsem se s respondenty bavila o politickém aktivismu kolektivu, jejich odpovědi se shodovaly, že Klinika byla snahou o politiku v praxi. Ta se projevovala v běžných věcech, ať už mluvíme o umývání nádobí, vytírání podlahy, udržování čistoty v domě nebo o provozování školky. Všechny tyto aktivity dostávaly

politický rozměr a kolektiv se snažil navenek vysvětlovat, z jakého důvodu. „*Třeba školka, na první pohled apolitická, nesla politický rozměr v tom, že ukazovala, jak lidé nemůžou vychovávat děti určitým způsobem, protože na ně tlačí trh, který jim neumožňuje to, co by v tomto případě chtěli.*“ (Příloha č. 2: Rozhovor 1) Klinika byla tedy příkladem prefigurativní politiky, členové kolektivu se snažili na malém prostoru ukázat, jak by podle nich mohl vypadat svět, o který bojují. Příkladem může být též víra v solidaritu ve formě pouhých dobrovolných příspěvků na baru či za vstupné na akce. Členové v omezené míře předváděli, jak vytvořit odlišnou společnost vzhledem ke společnosti většinové, tedy kapitalistické a konzumní. Takováto tvorba alternativního světa spojená s prefigurací, která směřuje dovnitř kolektivu i ven k okolní společnosti, je kontrakulturním znakem kolektivu.

Takovýmto způsobem se kolektiv Kliniky snažil politicky rámovat své aktivity a většinou je i vztahovat k současné společenské nebo politické situaci. Zde můžeme mluvit o antifašismu, „no borders“ hnutí nebo klimatickém hnutí. „*Když Limity jsme my organizovali demonstraci proti uhlí na severu Čech, samozřejmě jsme je podpořili.*“ (Příloha č. 2: Rozhovor 1) V době uprchlické krize se Klinika s výše zmiňovanou výměnou generací více politizuje a její kontrakulturní orientace se zesiluje. Respondentka Kateřina, která byla součástí kolektivu právě od této doby mluví o Klinice jako o „velmi politickém projektu“. V následujících letech je Autonomní sociální centrum pod častými útoky a jejich obranou byla právě jejich politika – obhajoba práva na užívání domu kolektivem. (Příloha č. 4: Rozhovor 3) Touto obrannou politikou si kolektiv buduje silnou identitu.

To, že kolektiv squatoval, mělo pro samotné aktivisty bezpochyby jak kladné, tak i negativní důsledky. Mezi pozitivní aspekty sami respondenti řadí možnost ukázat širší veřejnosti praktické aktivity. „*To, že máme barák a můžeme tam dělat akce, nám pomohlo v tom, abychom ukázali lidem, co děláme. Je to lepší, než když jenom něco někam píšeš a občas uděláš demonstraci.*“ (Příloha č. 3: Rozhovor 2) Současně díky spravování domu měl kolektiv obecně větší prostor k vyjádření se ke společenskému či politickému dění. „*Měli jsme větší slovo. Začali se s námi*

všichni bavít, měli jsme nějaké „karty v ruce“.“ (Příloha č. 4: Rozhovor 3) Na druhou stranu udržení budovy v chodu současně s fungováním sociálního centra a baru obnášelo hodně práce. Jak zmiňuji výše, pro squattery je vše politický akt, což respondenti potvrzují. Ti, kteří na Klinice bydleli, mluví o vysoké náročnosti skloubení squattingu například se studiem a shodují se na tom, že Klinikou opouštěli vyčerpaní.

Velmi těžké pro kolektiv bylo též bránit se represím a útokům. *„Bylo těžké vidět, jak se polarizuje diskuze a lidé jdou proti tobě a ve výsledku z tebe mají zbytečně strach. Spousta z nás si právě od tohoto potřebovala odpočinout.“* (Příloha č. 2: Rozhovor 1) S tím souvisí i fakt, že místo Kliniky bylo veřejně známé, tedy i pro ty, kdo na ni chtěli útočit. Negativní aspekty se též dále promítaly do následných snah o využívání starých domů v Praze. *„Hodně negativních reakcí bylo v souvislosti s lidmi, co řešili Kasárna (Karlín)³. Museli asi hodně vysvětlovat městu, že nejsou to samé jako Klinika.“* (Příloha č. 3: Rozhovor 2)

Vztahy kolektivu a Žižkova byly ze strany Kliniky rozhodně nakloněny otevřenosti. I zde ale záleželo na jednotlivých členech, například lidé, co na Klinice bydleli, se snažili její prostředí i částečně chránit. Sousedské vztahy respondenti popisují pozitivně: *„Na zahradu nám chodilo spoustu místních vyhazovat kompost, někteří nám dávali nábytek při stěhování nebo nám půjčovali náradí, když jsme potřebovali.“* (Příloha č. 3: Rozhovor 2) Na druhou stranu kolektiv zaznamenával útoky ve formě stížností, nahlašování nebo i ve fyzické formě. Pro sousedskou komunitu bylo negativním faktorem i to, co se s Klinikou pojilo, co se dělo okolo ní – ať už mluvím o útocích nebo o častém ucpání silnice policejními auty.

³ Kasárna Karlín je kulturní prostor v místě bývalých karlínských kasáren.

Na Žižkově kolektiv navazuje kontakty například se Salé, Žižkostelem, různými hospodami a kluby, kinem Aero nebo kulturním prostorem, který vznikl v místě bývalého Nákladového nádraží Žižkov. Klinika tak vybudovala funkční sousedskou sociální síť, která zahrnovala podniky i jednotlivce. Jeden z respondentů však zmiňuje, že to byla pouze určitá skupina lidí, většinou mladí a alternativní.

Závěr

V teoretické části prezentuji definice subkultury, kontrakultury a sociálního hnutí, které jsou úzce spojeny s vývojem každého z těchto konceptů, kterému jsem věnovala též značnou část teoretických kapitol.

Subkultury jsou často spojovány se sociálně rozeznatelným stylem, skrze který můžou jednotliví členové vyjadřovat odpor vůči společnosti. Důraz je kladen na budování vlastní identity a autenticity. Obecně jsou subkultury spíše uzavřenější systémy, které se orientují dovnitř. V subkulturách je často rozpoznatelná jistá vnitřní hierarchie, která je budována na základě subkulturního kapitálu. Role politiky v subkulturách je různá, někteří členové ji vítají jako rozvinutí a přesah, pro jiné je nežádoucí přítěží. Proto Kolářová mluví o subkultuře jako o poli rámovaném kontrakulturním aktivismem na jedné straně a apolitičností na straně druhé. (Kolářová, 2011: 209) Z toho vyplývá, že není možné teoretické koncepty, kterými se zabývám, přesně odlišit. To je též důvodem, proč jsem změnila svůj původní záměr, nesnažím se definovat kolektiv pouze jako subkulturu, kontrakulturu nebo sociální hnutí, ale věnuji se jednotlivým aspektům, které se k těmto definicím blíží. Subkultury jsou dále často spojovány se životním stylem. Součástí jsou zpravidla i pasivní konzumenti, proto většinou v subkulturách nenalzáme pevné komunitní vazby, ty se vyskytují spíše ve vyhraněných, úzkých kolektivech.

Ve spojitosti s kontrakulturou můžeme oproti subkultuře mluvit o větší politické angažovanosti, která však bývá často důsledkem optiky toho, jak na daný kolektiv nahlížíme. (Charvát a Kuřík, eds., 2018: 36) Kontrakulturní kolektivy jsou charakteristické svým antagonismem s hodnotami většinové společnosti, soustředí se na sebevyjádření, svobodnou volbu a svým způsobem usilují o celkovou změnu společnosti, konfrontují stávající politické uspořádání. Důraz je kladen na komunitní vazby a vymezení se proti nepřátelskému světu. Znaky kontrakultury mohou být též spojovány s budováním druhé, paralelní kultury. V kontrakulturních komunitách tedy najdeme zpravidla orientaci navenek.

Stejně jako o subkultuře, tak i o sociálním hnutí můžeme mluvit jako o poli, na jedné straně se snahou o změnu individuálních praktik, na straně druhé jako o otevřené výzvě existujícímu společenskému uspořádání. Kolektiv má v tomto případě vybudovanou sociální síť s určitou strukturou, jež reprezentuje určitý kulturní rámec. Členové si předem stanovují konkrétní cíle, kterých skrze svoje aktivity dosahují. Sociální hnutí jsou spojována se schopností mobilizovat větší počet členů. Pokud se bavíme konkrétně o radikálním aktivismu, důležitými aspekty jsou protestní strategie a boj proti politickému systému. Z těchto znaků vyplývá, že sociální hnutí se obecně orientují ven na interakci s jejich oponenty.

Z odpovědí respondentů nelze vyčíst konkrétní znaky kolektivu Kliniky, které by se blížily definici subkultury. V kolektivu se nekladl důraz na specifický styl, neustanovila se vnitřní hierarchie a Autonomní sociální centrum pro aktivisty nebylo pouhou volnočasovou aktivitou, která by nezasahovala do jejich rodinného či pracovního života. V kolektivu byly jasně zřetelné komunitní vazby, které byly aktivně udržované ve formě pracovních kolektivů či plén. Mezi členy byly patrné znaky tvorby subkulturního kapitálu, jednak ve formě přirozeně se formující hierarchie, kterou však aktivisté cíleně potlačovali, také však při přijímání nového člena, který subkulturní kapitál musel nejprve získat. Kolektiv revoltoval vůči mainstreamu svojí formou prefigurativní politiky založené na rovnosti a stejných možnostech se prosadit. Subkulturní znaky bych spíše než v mnou zkoumaném užším kolektivu spravujícím Klinikou hledala u širší skupiny lidí, kteří byli příznivci Kliniky, tzv. pasivní konzumenti kulturního či politického obsahu, který byl Klinikou produkován.

Z rozhovorů vyplývá, že kolektiv spravující Klinikou propojoval aspekty kontrakultury a sociálního hnutí. Již při obsazování členové aktivně interagovali s ÚZSVM a snažili se o legitimní obhajobu svých požadavků na správu domu. Kontrakulturní znaky jsou zřetelné v hledání vhodného kompromisu při sebezprezentaci kolektivu, která byla velmi otevřená, ale zároveň nepostrádala vlastní identitu. Kolektiv byl postaven na sebevyjádření a svobodné volbě členů,

z jejichž individuálních hodnot se sestavoval hodnotový rámec celého kolektivu. Aktivisté současně v omezené míře prezentovali alternativní kulturu ke kultuře většinové. Schopnost mobilizovat, která je spojována se sociálními hnutími, byla v kolektivu Kliniky zřetelná primárně v době uprchlické krize, kdy došlo též k vytvoření sítě organizací, které Kliniky podporovaly. Dále členové projevovali snahu o interakci se svým okolím i politiky, jejich cílem bylo prosazení změn. Obecně se respondenti rozhovorů shodují na tom, že Autonomní sociální centrum Kliniky usilovalo o otevřenost vzhledem k dalším komunitám i jednotlivcům. Proto docházím k závěru, že kolektiv byl orientován kontrakturně, s výše popsanými znaky sociálního hnutí. Subkulturní aspekty v kolektivu najdeme ve velmi omezené míře, protože byly členy aktivně potlačovány pomocí různých mechanismů.

Bakalářská práce přispívá k hlubšímu porozumění pražské squatterské scéně, soustředí se na období mezi lety 2014-2019, kdy tuto scénu reprezentoval kolektiv Kliniky. Výzkum je přínosem k mapování české porevoluční radikální levice a k popisu vývoje pražského squattingu a jeho proměn. Analytická část práce může být inspirací k dalším studiím levicového aktivismu, otevírá možnost sledovat aktivity členů kolektivu po uzavření Autonomního sociálního centra a proměnlivost či vývoj mnou analyzovaných aspektů subkultury, kontrakturny a sociálního hnutí v následujících letech.

Summary

My research presents that the collective of the Autonomous Social Center Klinika does not show a large amount of subcultural aspects. Among the members were present signs of subcultural capital, both in the form of a naturally forming hierarchy, which the activists purposefully suppressed, but also in the process of accepting a new member who first had to acquire the subcultural capital. The interviews show that the collective of the Klinika connected aspects of counterculture and the social movement. Already during the occupation of the building in 2014, there was clear effort to interact with the ÚZSVM and to legitimately defend demands of the collective for the management of the house. The countercultural features are evident in the search for a suitable compromise in the self-presentation of the collective, which was very open, however at the same time did not lack its own identity. The value framework of the collective was based on the individual values of its members. At the same time, the collective presented an alternative culture (to a limited extent) to the majority culture. During the refugee crisis, the collective was able to mobilize larger amount of supporters, which has helped them to create a network of organizations. I therefore conclude that the Autonomous Social Center Klinika was counterculturally oriented with the features of the social movement.

Použitá literatura

Odborná literatura

BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Levice v postrevoluční době: Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. ISBN 80-7325-033-0.

BLEE, Kathleen M. a Verta TAYLOR. *Semi-Structured Interviewing in Social Movement Research*. In KLANDERMANS, Bert a Suzanne STAGGENBORG. *Methods of Social Movement Research*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002, s. 92-117. ISBN 0816635951; 0816635943. Dostupné také z: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj177rktL3qAhUIsaQKHcPyCYAQFjACegQIBxAB&url=http%3A%2F%2Fmoodle.fhs.cuni.cz%2Fpluginfile.php%2F51359%2Fmod_folder%2Fcontent%2F0%2F07_Blee_Semi-Structured%2520Interviewing%2520in%2520Social%2520Movement%2520Research.pdf%3Fforcedownload%3D1&usg=AOvVaw02HWBY3ISZBtoPM9_NSYeZ

CÍSAŘ, Ondřej. *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-168-0.

HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. Praha: Dauphin, 2012. ISBN 978-80-7272-197-9.

CÍSAŘ, Ondřej, Jiří NAVRÁTIL a Kateřina VRÁBLÍKOVÁ. *Starší, noví, radikální: Politický aktivismus v České republice očima teorie sociálních hnutí*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review [online]. Sociologický ústav Akademie Věd České republiky, 2011, 47(1), 137-167 [cit. 2020-05-23]. ISSN 00380288. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23073249>

CHARVÁT, Jan a Bob KUŘÍK, eds. *Mikrofon je naše bomba: Politika a hudební subkultury mládeže v postsocialistickém Česku*. Praha: Togga, 2018. ISBN 978-80-7476-137-9.

JENKS, Chris. *Subculture: The Fragmentation of the Social* [online]. London, Great Britain: SAGE Publications, 2005 [cit. 2020-04-12]. ISBN 0 7619 5370 1. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=2&sid=18353cba-ef7e-4693-9713-2fa77de07ee6%40pdc-v-sessionmgr01&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNNoaWImbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkcylsaXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#AN=251486&db=nlebk>

KOLÁŘOVÁ, Marta, ed. *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7419-060-5.

KOŘAN, Michal. *Jednopřípadová studie*. In DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 29-61. ISBN 9788073673857.

MCCARRAHER, Eugene. *Speaking Love to Power*. *Commonweal* [online]. February 2020, 147(2), 22-30 [cit. 2020-07-08]. ISSN 00103330. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=4&sid=0803402d-e34f-4d59-acc2-436a2502f458%40sessionmgr4008&bdata=JkF1dGhUeXBIPWlwLHNNoaWImbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkcylsaXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#AN=141391808&db=edo>

MUGGLETON, David. *Back to Reality? My Experience with Cultural Studies*. In MUGGLETON, David. *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg, 2000, s. 1-8. ISBN 978-1-85973-347-9; 978-1-85973-352-3. Dostupné také z: <https://www.bloomsburycollections-com.ezproxy.is.cuni.cz/book/inside-subculture-the-postmodern-meaning-of-style/>

NOVÁK, Arnošt. *Obsad' a žij: Squatting a politika každodennosti v Praze*. In CHARVÁT, Jan a Bob KUŘÍK, eds. *Mikrofon je naše bomba: Politika a hudební subkultury mládeže v postsocialistickém Česku*. Praha: Togga, 2018. ISBN 978-80-7476-137-9.

NOVÁK, Arnošt a Bob KUŘÍK. *Rethinking radical activism: Heterogeneity and dynamics of political squatting in Prague after 1989*. *Journal of Urban Affairs* [online]. Taylor and Francis, 2020, 7. 2. 2020, 42(2), 203-221 [cit. 2020-07-20]. ISSN 14679906; 07352166. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/07352166.2019.1565820>

PARTRIDGE, Christopher. *A Beautiful Politics: Theodore Roszak's Romantic Radicalism and the Counterculture*. *Journal for the Study of Radicalism* [online]. Michigan State University Press, 2018, Fall, 2018, 12(2), 1-34 [cit. 2020-07-05]. DOI: 10.14321/jstudradi.12.2.0001. ISSN 19301189. 19301197. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.14321/jstudradi.12.2.0001>

PIXOVÁ, Michaela a Arnošt NOVÁK. *Post-1989: Boom, decline and renaissance*. *Baltic Worlds* [online]. 2016, April 2016, 9(1/2), 34-45 [cit. 2020-07-21]. ISSN 20002955. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=550afaca-7b25-49c1-ba1b-0884702b215a%40sdc-v-sessmgr03>

PRUIJT, Hans. *Squatting in Europe*, Squatting Europe Kollektive, ed. *Squatting in Europe: Radical Spaces, Urban Struggles* [online]. Wivenhoe / New York / Port Watson: Autonomedia, 2013, s. 17-60 [cit. 2020-07-20]. ISBN 978-1-57027-257-8. Dostupné z: <http://www.academia.edu/download/31186311/sqek-book.pdf#page=23>

PUTNA, Martin C. *Roszakova kontrakultura: Proroctví, dokument, dědictví*. In ROSZAK, Theodore. *Zrod kontrakultury: Úvahy o technokratické společnosti a mládeži v opozici*. Praha: Malvern, 2015, s. 313-321. ISBN 978-80-7530-035-5.

ROSZAK, Theodore. *Zrod kontrakultury: Úvahy o technokratické společnosti a mládeži v opozici*. Praha: Malvern, 2015. ISBN 978-80-7530-035-5.

TARROW, Sidney G. *Contentious Politics and Social Movements*. In TARROW, Sidney G. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics* [online]. 3. New York, USA: Cambridge University Press, 2011, s. 16-34 [cit. 2020-05-28]. ISBN 9780521198905. 9781139011914. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzM1NzQzM19fQU41?sid=677b6fce-f562-4319-a00a-c40b71a53e93@sdc-v-sessmgr01&vid=2&format=EB&rid=2>

THORNTON, Sarah. *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge, UK: Polity Press, 1995. ISBN 0-7456-1442-6. Dostupné také z: https://openeclasse.panteion.gr/modules/document/file.php/TMH252/Sarah%20Thornton-Club%20Cultures%20_%20Music%2C%20Media%20and%20Subcultural%20Capital-Wiley%20%282013%29.pdf

ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1997. ISBN 80-85850-31-1.

Internetové stránky

O nás – Klinika: Kdo jsme, co chceme a jak to děláme. *KLINIKA: Autonomní sociální centrum* [online]. Jeseniova 60, Praha 3: 451.cz [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: <https://klinika.451.cz/o-nas/>

Autonomní sociální centrum Klinika [online]. In: *Facebook* [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/klinika451/>

Dokumenty

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 4. čtvrtletí roku 2014. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 20. ledna 2015 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z:

<https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 1. čtvrtletí roku 2016. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 25. dubna 2016 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 2. čtvrtletí roku 2016. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 20. července 2016 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 3. čtvrtletí roku 2017. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2. listopadu 2017 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 4. čtvrtletí roku 2018. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 11. února 2019 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Extremismus: Souhrnná situační zpráva, 1. čtvrtletí roku 2019. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 22. dubna 2019 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Teze bakalářské práce

Autor: Karolína Ježková

Školitel: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Název bakalářské práce:

Ideologické zázemí kolektivu, který spravoval Autonomní sociální centrum
Klinika: Zařazení do teoretického rámce

Klíčová výzkumná otázka:

Z jakého ideologického rámce vycházel kolektiv Autonomního sociálního centra
Klinika?

Sekundární otázka:

Jedná se z teoretického hlediska o hnutí, subkulturu či kontrakulturu?

Význam tématu (oborový/praktický):

Squatting v České republice je velmi odlišný od západních zemí, což je způsobeno primárně dekadami pod nadvládou Sovětského svazu a pozdějším vznikem autonomních punkových a anarchistických hnutí po pádu tohoto režimu u nás. Jako hlavní argument bych ráda představila fakt, že Autonomní sociální centrum Klinika představuje velmi specifickou podobu squatu, odlišnou i od předešlých, taktéž velmi specifických squatů Ladronka a Milada. Jako charakteristické rysy Kliniky můžeme zmínit její široký sociální dosah nebo strukturovanou politickou agendu, snahu vytvořit si ve svém okolí jakousi komunitu či přímo spojence. Dále bych vyzdvihla tendence kolektivu Kliniky vedoucí k otevřenosti a kooperaci a následně k integraci a adaptaci jak autonomního centra do jeho okolí, tak i naopak.

Ve své bakalářské práci bych se ráda zaměřila na přesné zařazení skupiny lidí spravujících Kliniku do teoretického rámce, specifičtěji bych se zaměřila na otázku, jak přesně můžeme tento kolektiv definovat a charakterizovat na základě jeho ideologického zázemí. Výzkumný záměr kladu na otázky, zda se jedná o klasickou

subkulturu, zda se zde nachází prvky kontrakultury nebo sociálního hnutí. Ráda bych se zaměřila i na samotné fungování Kliniky, skrze které budu lépe schopna tyto otázky zodpovědět, a to díky rozhovorům přímo s bývalými squatterey.

Vztah k existující literatuře:

Z teoretického hlediska bych mezi významné publikace zařadila *Revoltu stylem* od Marty Kolářové, která sice pojednává spíše o hudebních subkulturách, ale zdůraznila bych velmi dobře a podrobně strukturovaný teoretický rámec a vymezení pojmu subkultura, kterým se též zabývá. Další knihou je *Squaty a jejich revoluční tendence* od Vlastimila Růžičky, ze které především využiji bohatý sociologický a politologický kontext squattingu, který mi pomůže přesněji kategorizovat a pochopit samotný kolektiv Kliniky v širších souvislostech. Další publikací, ve které naleznu přímo kapitolu věnovanou Autonomnímu sociálnímu centru Klinika, je nedávno vydaná kniha *Mikrofon je naše bomba* od Jana Charváta a Boba Kuříka.

Dosud napsané vysokoškolské práce se zabývají většinou squattingem jako takovým v souvislosti politikou nebo současnou mladou generací. Podobné téma, jako mnou zvolené, zpracovává diplomová práce na téma *Autonomní sociální centrum Klinika a levicový aktivismus*, která však na rozdíl od mé práce zkoumá vztah Kliniky vzhledem k současnému mediálnímu diskurzu. Takovéto analýze bych se já chtěla vyhnout a soustředit se spíše na vztahy uvnitř kolektivu Kliniky a v závislosti na nich dále postupovat s mým výzkumem. Tato jedinečná vnitřní analýza by mohla být přínosem nejen pro studium squattingu u nás, ale i pro lepší porozumění subkulturám a jejím členům z politologického i sociologického hlediska.

Způsob řešení výzkumné otázky (postup/metodologie):

Vzhledem k nedostatku publikací, které by se vztahovaly k samotné Klinice a jejímu působení, využiji webové stránky nebo sociální síť Autonomního sociálního centra pro získání širšího kontextu ohledně vztahů a funkčnosti Kliniky. Primárním

faktorem ale budou rozhovory vedené se členy kolektivu Kliniky, ze kterých se budu snažit pochopit funkčnost celého objektu, vzájemné vztahy mezi obyvateli, jejich motivaci, celkový vývoj Kliniky a ideologické ukotvení kolektivu, případně sociální vazby mimo Kliniky. Díky tomu a předem vymezenému teoretickému rámci budu hledat znaky, které kolektiv Autonomního sociálního centra Kliniky vykazuje a zařadím ho do předem stanoveného teoretického rámce, tedy ho budu definovat jako subkulturu, kontrakulturu nebo jako hnutí.

Pro již několikrát zmiňovanou specifickou Kliniky bych ráda zvolila jako způsob řešení výzkumné otázky jedinečnou případovou studii. V této práci bych tedy ráda docílila prozkoumání případu kolektivu Kliniky pro jeho vnitřní originální povahu a pro jeho jedinečnost.

Dostupná data a jejich omezení:

Vzhledem k faktům, jak specifické Autonomní sociální centrum Kliniky je, a též k jeho nedávné historii je velmi složité hledat literaturu, která by se vztahovala přesně k tomuto tématu. Kořeny českého squattingu též nesahají daleko do minulosti, proto nejsou dle mého názoru natolik mapovány. Primárním zdrojem vlastního výzkumu budou již zmiňované rozhovory s obyvateli Kliniky, sociální sítě, média a Čtvrtletní zprávy o extremismu Ministerstva vnitra.

Seznam cca 10-15 klíčových děl k tématu:

Odborná literatura:

BASTL, Martin. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: Grada, 2011. Politologie (Grada). ISBN 978-802-4737-973.

BENNETT, Andy a Keith KAHN-HARRIS. *After subculture: critical studies in contemporary youth culture*. New York: Palgrave Macmillan, c2004, xii, 195 p. ISBN 03-339-7712-2.

ČÍSAŘ, Ondřej. *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropské integrace*. Brno: Centrum pro studium

demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-168-0.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673857.

HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. Překlad Miroslav Kotásek. Praha, 2012, 239 s. ISBN 978-807-2721-979.

CHARVÁT, Jan a Bob KUŘÍK. *Mikrofon je naše bomba: Politika a hudební subkultury mládeže v postsocialistickém Česku*. Praha: Togga, 2018. ISBN 978-80-7476-137-9.

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha: Portál, 183 s. ISBN 978-807-3670-986.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v české republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-060-5.

PIXOVÁ, Michaela a Arnošt NOVÁK. *Post-1989: Boom, decline and renaissance. Baltic Worlds* [online]. 2016, 9(1/2), 34-45 [cit. 2019-05-19]. ISSN 20002955. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=1d4dba20-60f8-4320-bdda-92be4c3efde1%40sdc-v-sessmgr06>

RŮŽIČKA, Vlastimil. *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton, 2007. ISBN 807254859X.

Internetové stránky:

Autonomní sociální centrum Klinika [online]. [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: <https://klinika.451.cz>

Autonomní sociální centrum Klinika [online]. [cit. 2019-05-19]. Dostupné z:

<https://www.facebook.com/klinika451/>

Dokumenty:

Čtvrtletní zprávy o extremismu: Odbor bezpečnosti politiky MV. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rámec k polostrukturovaným rozhovorům

Úvod

Jak ses dostal k pozici v kolektivu Kliniky? Byl jsi tam od začátku?

Co tě vedlo k zapojení se? (kamarádi/podobné smýšlení/hodnoty/pouze volný čas)

Jak velký byl kolektiv spravující Kliniku v čase, kdy jsi tam byl?

Můžeš popsat uzavřenost/otevřenost kolektivu? Co obnášelo zahrnutí „nového člena“? Šlo jen o známost a důvěru, nebo bylo potřeba víc?

1. Evoluce

Jakým způsobem probíhalo založení (pokud jsi u něj byl)?

Kdo Kliniku zakládal?

Jak velká skupina lidí?

Jak byla tato skupina organizovaná? Přátelé?

Jaké byly cíle (pokud nějaké byly) při zakládání Kliniky? Byla to přímo konkrétní ideologie/filozofie/kultura?

Proč byla založena? Můžeš mluvit např. o ideálech, nutnosti prostoru pro kulturu/bydlení, snaze o komunitu, snaze o změnu ve společnosti?

Byla Klinika založena s cílem udržitelnosti nebo to bylo spíš dočasné řešení?

2. Kolektiv

Vyvíjela se v průběhu let nějaká „hierarchie“?

Jak probíhala správa Kliniky?

Můžeš určit nějakou členskou základnu, „jádro“ – byl někdo, kdo dělal primárně rozhodnutí? Byli to všichni konsenzem?

Byl kolektiv rozdělen do podskupin? Např. podle činností, které na Klinice dělali?

Byly nějaké nároky na participaci v kolektivu? Povinnosti? Pravidelnost?

3. Hodnoty

Můžeš jmenovat konkrétní hodnoty, na kterých byl kolektiv založen?

Politické? Postmaterialistické? Zábava, volný čas, přátelé, svoboda, sebevyjádření, autonomie, styl, odpor ke konformitě?

Existuje něco, co jste vyloženě odmítali?

4. Kooperace

Nastala nějaká spolupráce/kooperace s jinými sociálními hnutími/kolektivy?

V rámci Prahy – techno/anarchistické hnutí?

Mezinárodní prostředí?

Co přinesla? Obohacení/kontaminace?

Můžeš popsat vztah kolektivu Kliniky k okolí? Např. obyvatele Žižkova nebo přímo Prahy?

5. Aktivismus

Jaký byl váš vztah ke státu? Samozřejmě pro vás omezující – byl důsledkem tohoto omezení politický aktivismus?

Byl tento politický aktivismus vaším hlavním programem nebo byl nad rámec vašich cílů? Je možné, že jste squatting vnímali jako nástroj k dosažení nějakých cílů „nad“ něj?

Jaké byly cíle aktivismu? Byla to celospolečenská změna/snaha změnit/zlepšit systém? Nebo spíše benefity pro vás?

Cítili jste se někdy omezeni tím, že jste byli z Kliniky – např. při artikulaci požadavků – ubírala vám Klinika na serióznosti?

6. Cíle, inspirace

Můžeš jmenovat konkrétní cíle Kliniky?

Je v nich patrná např. inspirace v zahraničí nebo v české historii squatů Milada nebo Ladronka, nebo třeba český underground?

Příloha č. 2: Rozhovor 1

Jak ses dostal do kolektivu Kliniky?

Já jsem měl kontakty na lidi z radikálně levicového hnutí už předtím. Byli to ti, co dělali antifašistickou politiku, ale nikdy jsem nebyl v jádru, spíš jsem chodil na demonstrace a znal jsem pár z nich. Pak jsem se dostal do skupiny lidí, co dělali jednodenní squatování, ale byl jsem spíš na okraji. Kliniku jsem vůbec nezakládal, ale přes kamarády jsem se dozvěděl, že je ten dům osquatovanéj a přišel jsem se tam podívat. V prvních deseti dnech v roce 2014 to fungovalo hodně živelně, byla pléna, na který se mohl přijít podívat každý, kdo tam přišel. Pak tam byla ještě užší pléna, kde se řešily víc třeba bezpečnostní věci. Primárně šlo o to, že se každý mohl angažovat tak, jak chtěl, což mi vyhovovalo a chytilo mě to. Nakonec jsem tam zůstal až do konce.

K tomu zapojení tě tedy vedla kombinace známých kamarádů a sdílených hodnot?

Přesně tak. Já osobně jsem nikdy nebyl anarchista, ale souhlasil jsem s nějakou obecnou levicovou orientací, což se různě proměňovalo. U mě třeba se to vyprofilovalo skrze tu samotnou aktivitu.

Můžeš víc popsat ty orgány – pléna, o kterých jsi mluvil? Zhruba třeba velikost?

Na začátku, v prvních 10 dnech, bylo na těch veřejných plénech zhruba 50 lidí, dva roky potom, když bylo první occupy, tak bylo jedno plénum, kde bylo asi 100 lidí. Mezitím se ale etabloval užší, vnitřní kolektiv, který byl docela silný, jasný, a tam se to pohybovalo tak, že účast byla 15-30 lidí, ale byla vysoká fluktuace, takže bylo třeba 100 lidí, kteří se kolem toho kolektivu motali, ale z nich tak 15-30, kteří byli aktivní. Záleželo taky na situaci, v jaké se Klinika nacházela, jestli byla smlouva nebo ne. Když byla třeba uprchlická krize, tak se řešilo jenom to a najednou tam přibylo hodně lidí, kteří byli spojeni s tou krizí. A pak když ten barák fungoval nejlíp a nejstabilněji, byly kolektivy, který spravovaly jednotlivý činnosti. Třeba když

fungovalo MamaTata, školka, tak já osobně nevím tak podrobně, jak přesně to fungovalo.

Takže tam byla nějaká částečná autonomie, v těch jednotlivých podkolektivech?

Vlastně úplná. Tohle třeba bylo asi 12 rodičů, kteří si hlídali děcka a určitě se scházeli mnohem častěji než my, protože toho zkrátka řešili víc. Byl to velmi ambiciózní projekt. Na ta naše pléna posílali jen jednoho člověka, který je zastupoval a prezentoval, co dělají.

Pokud teda mluvíme o tom užším kolektivu, z toho, co říkáš, to vypadá, že byl víceméně otevřený. Jde nějak popsat, co obnášelo to, když se někdo chtěl zapojit? Bylo něco takového?

My jsme se to po nějaký době snažili formalizovat, protože se ukázalo, že ta živelnost je dobrá, ale dlouhodobě, speciálně ve vyhrocených situacích, není dobrý, aby kolektiv stál jenom na sympatiích. To bylo tak, že každý se může zapojit do chodu baráku a každý si tam může udělat svůj projekt, pokud není v úplně základních bodech proti nám, třeba jako obchod s náckovskými nálepkama. Ale vstoupení do kolektivu – tam musela být nejdřív snaha, aby se ten člověk nejdřív zapojil do chodu baráku a přišel na pléna, pak se odsouhlasil konsenzuálním rozhodnutím.

A pokud si tam někdo chtěl udělat svůj projekt, jak zmiňuješ, pojily se s tím nějaké konkrétní povinnosti?

Tak všichni, kdo se zapojovali, se museli o ten barák nějak starat, což bylo asi jediný. Potom účast na plénech, aspoň občas. V zimě, když se řešilo topení, tak třeba nějaký příspěvek na to. Většinou ty projekty ale měly větší požadavky, než jim ten barák mohl poskytnout. Takže pokud chtěli mít dole splachovací záchod, tak si ho tam prostě museli postavit. Potom po smlouvě, když byly větší technický problémy na baráku, zmizel i zájem o využívání těch prostor a odešlo třeba to MamaTata. Později to bylo spíš tak, že lidi, co už v kolektivu byli, si realizovali svoje projekty, třeba si udělali dílnu. To, že by přišel větší kolektiv zvenku, se už

nedělo. Na začátku to byli právě i nám docela vzdálení lidi jako rádio StreetCulture a tak.

Mohl bys popsat nějakou hierarchii nebo právě spíš nehierarchii, která v tom užším jádru fungovala?

Tak v rámci toho jádra se řešily neformální hierarchie a bylo to velký téma, který bylo předmětem nějakých vnitřních reflexí, ale myslím si, že třeba na konci hrálo určitou roli i to, kdo je v tom kolektivu jak dlouho, o čem má přehled a tak. Ale formálně to fungovalo striktně nehierarchicky. Všechno bylo pod nějakou kontrolou diskuze, vlastních reflexí a zdravých konfliktů.

Můžeš jmenovat mimo nehierarchii konkrétní hodnoty, na kterých byl ten kolektiv postaven? Nebo to bylo spíš něco obecnějšího?

My jsme na začátku měli potřebu se nějak vyprofilovat. Jádro squatterského hnutí bylo vždycky spojený s anarchistickým hnutím v ČR a Klinika přilákala širší veřejnost. Na jednu stranu jsme řešili problém, jak zachovat nějakou zdravou radikalitu projektu, že to nebude jenom volnočasový klub. Kritizovali jsme systematickou nespravedlnost v kapitalistické společnosti a podobně. Ale na druhou stranu jsme nechtěli upadnout do nějakého sektářského žargonu, který by někoho vytlačoval. I proto, že ne všichni se třeba definovali jako anarchisté. Na tomhle jsme víceméně balancovali.

Takže to bylo spíš hledání kompromisu, na jednu stranu vlastní profilace, na druhou stranu otevřenost.

Přesně tak. Nebo i naformulovat ty hodnoty tak, aby pokrývaly anarchistický hodnoty a zároveň se s nima mohl ztotožnit i někdo jiný. Naformulovat to nějak obecněji. My jsme měli takový dokument Desatero Kliniky, který jsem psal já s dalšíma lidma. Byl to takový proces, že ač jsme se snažili se dohodnout, kdo z nás má jaké hodnoty, víceméně jsme se nikdy neshodli. Ten projekt byl unikátní v tom, že jak to bylo orientované prakticky, tak jsme se vlastně nikdy nemuseli úplně shodnout a tohle byly právě spíš jen pokusy to nějak formulovat. Rozhodně to

nebylo všema podepsaný, ale zmiňovala se tam třeba solidarita, přímá demokracie, nehierarchičnost.

Můžeš popsat nějaké spolupráce Kliniky v rámci ČR i zahraničí?

My jsme byli navázaní na mezinárodní squatterský hnutí, to se projevovalo i tím, že pokud někdo chtěl přijet, tak u nás mohl přespat. Pak se vybíraly peníze, když byly represe. Byli jsme dost blízce propojeni s radikálním hnutím v České republice, Klinika se stala i určitým úběžníkem toho hnutí, myslím si, že to hnutí to i stmelilo, od Socialistický Solidarity, kde ustoupili do pozadí nějaký boje mezi nimi a anarchisty. Klinika takhle to hnutí tmelila, hodně blízko měla i ke klimatickému nebo k feministickému hnutí. Často se u nás i začínaly demonstrace. Spoustu kolektivů bylo podle mě i inspirováno Klinikou, třeba v Brně Kulturou proti chátřání, nebo i na Slovensku, potom i neziskovky, které pracují s lidmi s postižením, nás taky podporovali. A myslím, že na začátku nás podpořili žižkovští Zelení a Mladí Zelení.

A co se týče vztahu Kliniky k Žižkovu nebo Praze, k širší veřejnosti?

Snažili jsme se určitě o otevřenost, ale záleží, proměňovalo se to různě u každého jinak. Třeba mně šlo hodně o tu otevřenost a lidi, co tam bydleli, to chtěli trochu chránit před veřejností. Což na sebe samozřejmě naráželo. Co se týče vztahu k městu. Nechci říct, že jsme úplně selhali, protože to bylo celý náročný, ale spíš jsme oslovili určitou skupinu lidí napříč tím městem i republikou, která se tam stahovala. V něčem se nám podařilo zapustit kořeny hlouběji, vztahy se sousedy byly víceméně dobré, navázali jsme na nějakou žižkovskou kulturu, třeba se Salé, nějakými hospodami a kluby, třeba i kino Aero nebo Nákladové nádraží (Žižkov), ti nám třeba půjčovali kelímky. Byla to ale určitá skupina lidí, podle mě většinou mladí, alternativní, trochu hipsteři, kteří vlastně byli s námi v pohodě, do jistý míry a taky určitě do jistý doby. Já osobně bych nejradši měl třeba komunitní centrum, kde se budou scházet starý paní z ulice a budou řešit problémy s bydlením. Kvůli tomu, jak to pak bylo všechno, včetně uprchlický krize, hodně medializovaný a společensky polarizovaný, stávalo se nám, že na nás byly hodně útoky zprava a ti lidi okolo z

nás potom začali mít trochu strach. Potom se z nás stal takový domov určitý komunity, která se tam sjížděla.

Pokud bychom se bavili o politickém aktivismu, byl hlavním programem, nebo spíš nad rámec? Bylo tím hlavním třeba kultura a potřeba alternativního prostoru, nebo alternativní bydlení?

To se určitě říct nedá. Kolektiv byl určitě hodně politický a vždycky jsme se snažili to, co děláme, vysvětlovat, proč a v čem je to politický. Squatovat barák je politický, protože je to zároveň možnost udělat i něco, co je na první pohled úplně nepolitický – třeba školka, ale i to je vlastně politický v tom, že to ukazuje, že člověk nemůže vychovávat děti nějakým způsobem, protože na něj tlačí trh a neumožňuje mu to, co by v tomhle případě chtěl. Snažili jsme se to vždycky propojovat a ty aktivity, který jsme dělali, jsme se snažili politicky rámovat. I když na začátku jsme podle mě trochu strategicky používali nepolitickou rétoriku. Na konci jsme to už sami radikalizovali trošku. V podstatě to bydlení samo o sobě je politický, to, že chceme někde bydlet. Zároveň jsme přidávali i věci, který nesouviseli přímo, ale spíš byly blízky našemu hnutí. Třeba uprchlíci, „no borders“ hnutí, feministické hnutí, antifašismus, antikapitalismus. K tomu jsme se vždycky přihlásili, když byla nějaká kauza. Ve chvíli, kdy jsme byli nějak populární, snažili jsme se to právě využít k těm ostatním věcem.

Takže jste to odůvodňovali vzhledem k nějaké současné sociální nebo politické situaci, která aktuálně probíhala.

No, přesně. I třeba klimatická krize. Když se organizovala demonstrace proti uhlí na severu Čech, co dělali Limity jsme my, tak jsme je samozřejmě podpořili. Třeba jsme tam přesunuli program z baráku nebo podobně.

Mohl bys jmenovat konkrétní cíle kolektivu, které tedy z těch aktivit podle tebe vyplývají?

Tak za mě to byla asi kombinace prefigurativní politiky, o které se mluví ve spojitosti s anarchistickým hnutím, že na nějakém prostoru ukazuješ to, jak by mohl

fungovat svět, o který bojuješ. Zároveň to ale uspokojovalo určité i naše krátkodobý potřeby, jako mít se kde scházet, dělat komunitně podporovaný zemědělství, mít prostor na věci, na který ve městě prostor není. No a cílem byl rozhodně boj za právo na město, čímž jsme se to snažili rámovat a moc to lidi nepřijímali, protože tomu spíš nerozuměli. A pak antikapitalismus, na čemž jsme se asi všichni shodli, že jsme nechťeli žít v kapitalismu. Ale jde to i rozdělit, tak, že první bylo mít místo, kde se můžou potkávat lidi z hnutí, dělat si svoje aktivity, potom třeba i právo na město a snaha posunout diskuzi o tom, jak vypadá Žižkov nebo Praha. Potom spousta lidí se možná právě na Klinice politizovala, byl to u nich ten spouštěč nebo propojovač.

Myslíš si, že právě to, že jste squatovali, bylo nějakým nástrojem právě k dosažení těchto cílů? Že vám to pomohlo v nějakých situacích nebo naopak že by vám to třeba ubíralo na serióznosti?

Spíš si myslím, že to bylo docela hodně práce na baráku a to, abychom ho udrželi v chodu. Já teď dělám aktivismus za právo na město a za právo na bydlení a čím dál víc zjišťuju, že je potřeba se bavit s normálníma lidma a přijít až za nima. To je strašně moc práce a do toho řešit ještě třeba sociální centrum, bar, objednávání pití tam a podobně, je to těžký dohromady. Nejtěžší ale bylo bránit se těm represím. Když každý měsíc musíš řešit, jestli tě vyhodí, kolik po tobě budou chtít peněz nebo třeba soudy, to je největší tlak.

Spíš než nějaká neserióznost je těžký, když se polarizuje diskuze a lidi jdou proti tobě a ve výsledku z tebe mají zbytečně strach. Spousta z nás si právě od tohohle potřebovala odpočinout a já to právě proto dělám teď úplně jinak. Ale vidím, že ten barák hodně chybí. Není na to jednoznačná odpověď.

Byla Klinika inspirovaná zahraničními squaty?

Asi jo. Ta myšlenka sociálního centra určitě. Zároveň si myslím, že v zahraničí byla úplně stejná škála squatů jak u nás, včetně těch techno-áčkařských uzavřených, akorát tady toho prostě celkově bylo míň.

Příloha č. 3: Rozhovor 2

Jak ses dostal do kolektivu Kliniky? Byl jsi tam od začátku nebo ses přidal v průběhu?

Už předtím jsem se zapojoval do různých aktivit, které pořádali lidi, kteří Kliniku zakládali. Znal jsem se se spoustou z nich a během prvních 12 dní jsem se účastnil obsazování, i když jsem nebyl členem kolektivu, spíš jsem jim občas s něčím pomohl. Po vyklizení jsem byl na pár plénech, ale stále jsem byl spíš kamarád těch, kdo to organizovali. Hned v prvních dnech po tom, co jsme dostali smlouvu, jsem se tam nastěhoval a bydlel jsem tam asi rok a půl. Byl jsem jeden z posledních z první generace Kliniky, následně jsem se odstěhoval pryč a asi rok jsem byl stále aktivní v kolektivu, i když jsem tam už nebydlel.

K tomu, aby ses zapojil do chodu nebo se angažoval tě vedlo primárně to, že jsi tam měl kamarády? Nebo hlavní faktor byly stejné hodnoty?

Rozhodně to nebylo kvůli kamarádům, hlavní byly sdílené hodnoty a to, že tam byli i moji kamarádi, mi jen ulehčilo cestu.

Dokázal bys popsat velikost užšího kolektivu, jádra? Byla ta velikost hodně proměnlivá v čase?

Rozhodně to mělo víc fází. Aktivních bylo podle mě zhruba 20-30 lidí, z nichž 10-15 bylo bydlících. Někteří z bydlících ani nechodili na pléna, pokud mluvím o té první generaci. Potom tam byla taky spousta lidí, kteří na Klinice nebydleli, ale angažovali se. Ne, že bychom my bydlící měli výhodu, protože tam byla spousta práce. Ale ti nebydlící tomu víceméně věnovali všechnen volný čas. Tohle bylo to úzké jádro. Potom tu bylo asi 50 lidí, kteří se vraceli, občas s něčím pomohli. Během těch čtyřech let to podle mě bylo minimálně 100 lidí, kteří se tak protočili. Najednou ale spíš 20, maximálně 50.

Dokázal bys popsat určitou otevřenost nebo uzavřenost kolektivu? Jak třeba mluvíš o tom, jak se tam lidi střídali, jestli to bylo na stejném principu jako ty, kombinace sdílených hodnot a přátel?

Na začátku tam byla spousta lidí, kteří byli v minulosti různými způsoby aktivní a přemýšleli radikálně levicově už dlouho. Potom se Klinika stala takovým „náborovým centrem“, ukázkovým místem, co radikální levice chce a může dělat v Čechách. Podle mě tam přišla spousta lidí, kteří do té doby politiku neřešili – byli to liberálové, kteří oslavovali sametovou revoluci a říkali si, že to je teď špatně, ale nebyli politicky radikální. I později tam bylo teda velké spektrum lidí, nejen áčkaři z devadesátek. Přejde mi, že Klinika oproti jiným pražským kolektivům, i oproti jiným kolektivům z Evropy byla jedním z nejvíc otevřených baráků, co jsem kdy viděl. Pro lidi, co byli úplně noví, asi nebylo jednoduché se tam dostat, ale relativně kdokoliv mohl přijít na plénum. Primárně pokud to byl někdo, kdo přišel v minulosti na nějaké akce, viděli jsme ho, nebo to byl kamarád kamaráda, že jsme věděli, že to není někdo mimo, nějaký nácek. Většinou to bylo hodně otevřený, na to, jaký to byl kolektiv, ale pro veřejnost to asi stejně vypadalo jako nějaká polosekta.

Pokud byl někdo součástí kolektivu nebo bydlel na Klinice, pojily se s tím nějaké konkrétní povinnosti? Co se týče správy, organizace a podobně? Existovaly v rámci kolektivu podskupiny, které by měly něco konkrétního na starost?

Snažili jsme se dělat v rámci kolektivu pracovní skupiny, které fungovaly na základě toho, kdo má co rád, čeho je kdo schopný. Například PR, opravy na domě, koncerty, jazykové kurzy, zahradnictví a podobně. Tyto skupiny občas fungovaly, občas ne. Třeba směny na baru si brali úplně všichni. Potom jsme měli i skupinu na Facebooku, kde bylo asi 200-300 lidí, která vznikla během uprchlické krize, kdy jsme oslovili víc lidí a přestali jsme být „malým barákem na Žižkově“. Tam byla spousta lidí, kteří nás buď podporovali, znali nebo se různě zapojovali do aktivit. Většinou to bylo tak, že ten, kdo tam bydlel, byl logicky aktivnější, protože tam zkrátka byl častěji. Víceméně ale vše fungovalo na dobrovolné bázi. Občas byly nějaké rozhovory s někým, že toho dělá málo, ale nebylo to časté. Řešilo se třeba i to, že by práce za barem byla placená, nakonec se to podle mě nestalo. I všechny naše ceny (za akce nebo na baru) byly dobrovolné, občas doporučené. Všichni dávali tak, jak se cítili. Všechno fungovalo dobře.

Dokázal bys popsat kolektiv, který Kliniku zakládal? Jak bylo obsazení organizované?

Podle mě to byli hlavně lidé z akce Vzpomínky na budoucnost, kde ten první kolektiv Kliniky podle mě vzniknul. Ti lidi odhodili „černý masky“ a ani jednou nepoužili slovo squatting, snažili se celý ten narativ kolem squattingu a radikální levice otočit a nepoužívat. Podle mě to bylo zhruba 20 lidí, před tím deseti až dvanáctidenním obsazením. Nikdy v tomhle kolektivu nebyla hierarchie, možná jediné přirozená. Dělali jsme si srandu, že kdo má víc klíčů, tak má víc práv. Protože logicky, když jsem se v baráku pohyboval pořád, věděl jsem víc než někdo, kdo se stavil jednou za dva týdny. Rozhodně jsem ale ani v tom případě neměl větší slovo. Možná občas někdo měl větší slovo kvůli zkušenostem, ale rozhodně to nebylo tak, že kdyby někdo takový něco řekl, že by to bylo víc důležité. Na plénech jsme se snažili zkoušet progresivní hlášení. Snažili jsme se aktivně tu nehierarchii udržovat, tlačit ty, kdo mluvil, dozadu a ty, kdo ne, naopak dopředu.

Pokud bys mohl mluvit o cílech, které provázely to obsazování, je možné vůbec určit, že by to bylo něco konkrétního, specifického?

Podle mě toho bylo víc. Pro někoho to mohlo být to, že bydlení je právo. Oproti jiným squatům mi přijde, že ti, kdo na Klinice bydleli, tak většina na tom nebyla nijak existenčně špatně, ale snažili se ukázat, že tady jsou prázdné baráky a na druhé straně tu jsou lidi, kteří nemají kde bydlet a umrzají v zimě. Pro spoustu lidí to byl boj proti gentrifikaci a proti nedostupnosti života ve městě. A to se týče kultury, vzdělání, i třeba zahrady. Kdo má zahradu na Žižkově, kde je možný si pěstovat zeleninu, grilovat a pořádat akce, koncerty, vytvořit kavárnu nebo knihovnu. V podstatě i právo na město, to, aby lidé, kteří v něm žijí a nemají prostředky nebo peníze, aby i ti měli právo o tom městě rozhodovat. Ne všichni měli samozřejmě ty cíle stejné, se stejnou vahou. Ale Klinika zastupovala víc podobných dílčích věcí.

Můžeš krátce popsat spolupráci Kliniky ven, s dalšími kolektivy?

Je toho hrozně moc. Účastnili jsme se třeba v Holandsku mezinárodní squatterský konference, kde se propojovali lidi primárně z Evropy, ale i ze zbytku světa, bylo to otevřené k přespaní, ke sdílení zkušeností. Měli jsme za sebou i jakousi síť zahraničních squatů, ve kterých jsme, pokud jsme cestovali, mohli přespat. Dělali jsme i v Lipsku a ve Vídni benefiční akce, teď už nevím kvůli čemu, jestli útoku nácků nebo soudu. A tam se vybralo hodně peněz, což nám pomohlo, a naopak jsme i my pro spoustu lidí dělali benefiční akce. Squatterský hnutí v tomto ohledu funguje hodně dobře. Kolem uprchlické krize jsme měli spoustu spoluprací mimo hnutí, s neziskovkama. Ondřej Liška dělal na začátku krize takový „kulatý stůl“, kde bylo asi 50 zástupců z různých neziskovek z republiky, my jsme tam byli taky přizvaní. Přijde mi, že jsme v Čechách legitimizovali squatting, to, jak se o nás mluvilo. Byli jsme zvaní na spoustu konferencí a spoluprací s neziskovkama, kterým jsme dělali i přednášky a prohlídky Kliniky.

Jak zmiňuješ tu legitimizaci squattingu, dalo by se to formulovat i tak, že vám to, že jste měli squat, pomohlo k tomu, že vaše hlasy měly větší váhu? Nebo to bylo někdy naopak, že tím, že jste byli z Kliniky, vám nepomáhalo?

Podle mě to bylo asi na obě strany, záleží v čem. Určitě to, že máme barák a můžeme tam dělat akce, nám pomohlo ukázat lidem, co děláme, než když jenom něco někam píšeš a občas uděláš demonstraci. Třeba si pamatuju, když bylo poprvé Zažít město jinak, tak jsme se s Klinikou zúčastnili, ale následně další rok nám lidi, co to organizovali, řekli, že pokud Klinika bude i druhý rok na Zažít město, tak jim starostka Žižkova nepovolí všechny zábory a museli by za to platit. Ale v podstatě nám Zažít město řeklo, že rozhodnutí je na nás, neřekli nám, že tam nesmíme být. Nakonec jsme tam oficiálně nebyli, na zahradě jsme si udělali vlastní akci a Zažít město nás veřejně podpořilo. Potom byla spousta negativních reakcí v souvislosti s lidmi, co řešili Kasárna (Karlín), museli asi hodně vysvětlovat městu, že nejsou to samé jako Klinika, když chtějí prázdný barák. Hodně lidí mělo potom problém, když chtěli právě starý barák, tak to město vidělo jenom jako Kliniky. Jednu dobu byla Klinika i radikální ve smyslu, že na ní chodili útočit náckové, což nikdo ve svém

okolí nechce.

Pokud bys měl definovat míru politického aktivismu, popsat ho, jestli byl hlavním programem, nebo jestli primární byl prostor pro kulturu nebo alternativní bydlení a politický program byl nad rámec?

Každý to měl určitě jinak, pro mě to byl určitě pokus o politiku v praxi. I třeba umytí nádobí a udržení čisté kuchyně nebo dobrovolné ceny, to všechno byla politika a fungovalo to. V tom kolektivu byla i spousta lidí, kteří byli i proti tomu, aby na Klinice někdo bydlel, šlo jim spíš o politický statement a o teorii než o tu funkčnost prostoru k bydlení. Ale podle mě to bylo pro většinu lidí tak, jak pro mě, pokus o politiku v praxi. To, že nejsme jen skupina lidí, kteří se scházejí po kavárnách a diskutují „co by, kdyby“, ale v podstatě jsme si to všechno zkusili.

Můžeš říct, že otevřenost Kliniky byla inspirovaná v zahraničí? Nebo popsat rozdíly k předchozím pražským squatům?

Podle mě to bylo spíš naším PR, předchozí squaty mluvily spíš o anarchismu a squattingu a my jsme se snažili tematizovat věci, který pro byly místní aktuální, a to nám hodně pomohlo. To, že jsme byli i v centru města a měli jsme snad nejvíc akcí, co jsem kdy na nějakém baráku v Evropě viděl, byl asi ten důvod, proč jsme se byli schopni spojit s místníma nebo i s Prahou.

Mohl bys krátce popsat to, jak vás přijímala Žižkovská komunita?

Spousta místních k nám chodila na akce, měli jsme i svépomocnou školku. Většinou to sice byli lidé, kdo znali někoho z kolektivu z předtím, ale nějakí taky ne a poznali se právě třeba přes děti. Na zahradu chodilo spoustu místních, co nám tam třeba vyhazovali kompost. Spoustu lidí nám dávalo nábytek při stěhování nebo nářadí, pokud bylo potřeba. Hlavně to fungovalo v malých věcech.

Příloha č. 4: Rozhovor 3

Jak ses dostala k působení v kolektivu Kliniky?

Já jsem přinesla nějaké věci do sbírky na uprchlíky, pak jsem tam byla pomáhat s

třízením, začala jsem tam pravidelněji chodit. Pak bylo první occupy, v březnu, potom, co neprodloužili smlouvu. Tam jsem strávila dva týdny v kuse, celkově mě to pohltilo. Potom, co skončilo occupy, jsem si na Klinice začala brát pravidelně služby a byla jsem tam hodně často, občas jsem tam i přespávala. Potom se nám často stávalo, že někdo nahlašoval bomby – v květnu nebo červnu 2016. To jsem přímo byla uvnitř a táhli mě ven. Potom jsme ten barák znovu obsadili. V červnu se pak jedna kamarádka na měsíc odstěhovala a dala svůj pokoj k dispozici. Měla jsem o to zájem, spíš tak na léto a až na konci léta jsem žádala o vstup do kolektivu. Řekli mi že jo a následně se uvolnil jeden pokoj dlouhodobě, takže jsem se tam nastěhovala úplně.

Takže to u tebe vyplynulo nějak přirozeně, často jsi tam docházela a pak jsi tam bez problému začala bydlet a být součástí kolektivu.

Přesně tak.

Jak byl ten kolektiv velký?

Během toho prvního occupy, když jsem tam začala chodit, tak jsem moc přesně nevěděla, kolik lidí je v kolektivu. Potom jsem se dozvěděla, že právě v tuhle dobu velká část lidí z kolektivu odešla a obměnil se.

Takže bys tenhle proces pojmenovala i jako výměnu té první generace za druhou?

Jo, jo. Potom okolo toho léta 2016, kdy jsem vstupovala do kolektivu, aktivních nás mohlo být 20, co jsme se střídali na plénech. Motala se okolo toho spousta lidí, to nedokážu říct. A právě přes to léto 2016 jsme měli takovou partu. Na jaře nebo v létě 2017 postupně začali další lidi odcházet, třeba ti, co tam byli úplně od začátku, už na to neměli sílu a potřebovali změnu. Část lidí z Kliniky se třeba stěhovala dohromady do jednoho bytu. Část lidí se spolu stěhovala na Madlinu, pak se zase vyměňovali s lidmi z Kliniky. Potom v prosinci 2017 hrozilo další vyklizení a další occupy. To už bylo fakt znát, že z toho kolektivu, který já jsem znala, nás zbývalo dost málo. Při tomhle occupy taky přišli noví lidé, spíš mladší, zároveň se nastěhovali zpátky lidi z Madliny, protože to vypadalo, že se Madlina bude vyklízet.

Tihle lidé byli taky squatterři, víc od techna, mají takovou svoji subkulturu, trochu starší. To taky změnilo ten kolektiv a fungování toho baráku.

Když jsem já nastupovala do kolektivu v létě 2016, byli tam lidi ze staršího kolektivu a i ti, co přišli se mnou. Ti, co tam byli původní, byli spíš starší kluci a ty, co přišli se mnou, byly mladší holky.

To mluvíš teda o té době po uprchlické krizi.

Jojo, krize, occupy, v té době se Klinika profilovala víc politicky. No a v tu dobu přišlo najednou víc holek. S jednou kamarádkou jsme udělaly třeba feministické plénum, což proběhlo ve výsledku dobře.

Když ses účastnila těch plén, můžeš popsat trochu jak to fungovalo?

Teoreticky by to plénum mělo fungovat tak, že se na začátku přihlásí někdo, kdo bude zapisovat, kdo bude moderovat a kdo bude vyvolávat. Bohužel to často byli ti samí lidé, třeba to moderování dělali spíš kluci nebo lidi, kteří byli dlouho v kolektivu. Snažili jsme se obecně si říkat, že se všichni musíme víc hlásit a být trochu aktivnější. Potom vyvolávání mělo funkci, aby se nikdo nepřekřikoval. To byly vlastně i mechanismy, které jsme probíraly na tom feministickém plénu, které jsme dělaly. Konkrétně to bylo to, že pokud mluvil muž, musela po něm mluvit žena. Nemohli mluvit dva muži za sebou. Toho bylo víc a různě jsme tyto mechanismy zkoušeli i na normálních plénech. Třeba jsme dělali to, že ten, kdo zapisuje, dává pozor na to, kdo kolikrát mluvil. Například, že pokud se hlásí někdo, kdo mluvil pětkrát a někdo, kdo ještě nemluvil, tak ten druhý bude mít přednost.

Takže jste se aktivně snažili udržovat tu rovnováhu mezi vámi.

To sice jo, ale furt tam byly rozdíly, když někdo víc mluvil. Je těžký někoho přimět k tomu, aby se víc hlásil.

Můžeš nějak krátce popsat, jak probíhala správa baráku?

Tak všechno jsme řešili hlavně na plénech. Třeba služby na příští týden, kdo se postará o naplánované akce, kdo bude vařit jídlo a podobně. Často byl jeden

člověk, který měl na starosti bar třeba i půl roku. Bylo to na principu dobrovolnosti. Kdo uměl opravovat věci, logicky to dělal. Ale snažili jsme se třeba i dělat workshopy, abychom se to naučili i my ostatní, třeba ohledně zvuku.

Byly ty skupiny i částečně autonomní?

Tak mluvili jsme o tom vždycky na plénech, ale konkrétní činnosti si ten člověk řešil sám, pokud to nebylo něco velkého.

Jak jsi popisovala svůj vstup do kolektivu, byly na tebe kladeny nějaké nároky od stávajících členů?

U mě to bylo hodně jednoduchý, protože jsme se znali se všema na baráku i se všema z kolektivu a byla to spíš formalita. Ale byla tam pravidla, že ten člověk musí absolvovat aspoň nějaký počet plén, musí ho znát určitý počet lidí a zaručit se za něj. Spolu se mnou vstupovaly i další lidi a u jedné mojí kamarádky to nebylo tak automatický, protože zkrátka pár lidem vadila.

A jak se to řešilo?

Tak mluvili jsme o tom na plénech. Řekli jí přímo, že jim trochu vadí. Dohodli se tak, že spolu zajdou na kafe a zjistí, jestli to je překážka k tomu, aby spolu mohli nějak fungovat. Ona tam tedy chtěla bydlet. Nakonec teda vstoupila a vyřešilo se to v pohodě.

Takže ten vstup musel být konsenzuálně odsouhlasen všemi?

Jo. Měli jsme i veto, vím, že se měnila pravidla použití toho veta. Ale řešili jsme většinou všechno formou diskuze.

Když byl někdo člen, pojily se s tím nějaké konkrétní povinnosti?

Nic formálního jsme neměli. Určitě se povinnosti dělily na skupinu lidí, co bydleli na baráku a na ty, co nebydleli. Když na tom baráku bydlíš, logicky děláš víc věcí. Pak se nám stávalo to, že lidi, co bydleli na baráku měli pocit, že dělají provozáka klubu a ti, co tam nebydleli spíš třeba psali prohlášení a starali se o mediální věci. Kvůli tomu se nám stávalo, že v kolektivu byla různá pnutí, nebylo to úplně

příjemný. Hlavní bylo, abychom chodili na pléna, která byla každý týden. Ta občas byla trochu otravná, někdy probíhala dlouho do noci. Ale někdy to bylo i příjemné, venku v létě.

Můžeš jmenovat základní hodnoty, na kterých byl kolektiv postaven?

Antikapitalismus, feminismus, antirasismus, obecná otevřenost. To bylo na Klinice hodně důležité, že tam kdokoliv mohl přijít a přetvořit si část podle toho, jak chtěl, třeba právě i svůj projekt. Snažili jsme se o otevřenost veřejného prostoru. Dávali jsme prostor, protože jinde zkrátka nebyl. Chtěli jsme ukázat, že pokud máš vizi něčeho, co chceš uskutečnit, existuje i jiná cesta, než psát dopisy poslancům nebo na radnici. Nějaká přímá akce. Potom určitě antiautoritářství a nehierarchický fungování.

Bylo něco, co jste jako takový projekt odmítali?

Většinou to byla spolupráce s politickými stranami, nechtěli jsme, aby si dělali nějaké akce u nás. A potom kdyby ta akce sama o sobě odporovala těm našim základním idejím. Určitě jsme byli proti komerčním akcím, všechno u nás bylo za dobrovolný příspěvek, někdy jsme vybírali benefiční vstup, ale když někdo neměl, neznamenalo to, že bychom ho nepustili dovnitř.

Můžeš trochu popsat spolupráce Kliniky s dalšími kolektivy?

Měli jsme hodně spoluprací s různými radikálně levicovými kolektivy. Určitě jedna z nejdůležitějších rolí Kliniky bylo to, že dávala infrastrukturu radikálně levicové scéně. Už jenom to, že existovalo místo, kde se mohli lidé scházet, aniž by třeba něco platili. I kvůli Klinice spousta kolektivů vznikla, Klinika je motivovala k určitým politickým aktivitěm tohoto rázu. Jedna z nejlepších spoluprací byla s kolektivem MamaTata, kteří u nás měli školku. Potom jsme různě spolupracovali s hudebními kolektivy. Ty spolupráce jsme navazovali většinou přes kamarády.

A na Žižkově? Jak jste vycházeli se sousedskou komunitou?

Tak měli jsme i pár stížností, těžko říct, která z těch nahlášení byla opravdová. Obecně k nám ale chodili i sousedé, bylo to úplně v pohodě. Podle mě ale třeba i

těm sousedům vadilo, že jednou za půl roku byla ucpaná silnice kvůli policii, což není příjemné nikomu. Z mé zkušenosti to bylo opravdu různé. Někdo ze sousedů chodil na jídlo nebo třeba pro nábytek. Stávalo se nám, že na nás ale i přes ulici někdo začal křičet.

A s konkrétními kolektivy ze Žižkova?

Třeba Žižkostel, ti nám pomáhali třeba když nám vypnuli vodu, tak jsme si mohli chodit k nim. To fungovalo dobře.

Mohla bys mluvit o politickém aktivismu a politice v praxi, která fungovala na Klinice?

Po dobu, co jsem na Klinice byla já, to byl velmi politický projekt, myslím, že jsme nikdy nepřestali být a nechtěli jsme přestat. My jsme neustále byli pod různými útoky, často nás někdo žaloval a naší obranou byla ta naše politika. To, proč si myslíme, že máme právo na tenhle barák a můžeme v něm fungovat. Samotná existence Kliniky byla politická a všichni jsme to tak vnímali. Projevovalo se to v malých věcech i silně navenek.

Pomohlo vám to, že jste měli squat? Nebo vám to někdy i třeba ubralo na serióznosti?

Já si myslím, že v naprostý většině to byla výhoda. Mohli jsme tam budovat věci, který jsme si představovali, že by mohli fungovat všude. Třeba ty dobrovolné příspěvky – fungovalo to. Nebylo to tak, že by všichni byli sobečtí. Taky jsme netolerovali sexismus a pokud se něco takového dělo, vyhodili jsme toho člověka společně. Byli jsme vlastně „jeden pitomý barák“ a všichni na nás měli názor. A byli jsme v tomhle ohledu hodně otevření. Média se o nás hodně zajímala, třeba iDnes dělal livestream našich dveří, tak jsme jim třeba četli básně.

No a zároveň nám to pomohlo v tom, že jak jsme měli barák, tak jsme měli větší slovo. Začali se s námi všichni bavit a my jsme měli nějaké „karty v ruce“. Nepříjemné bylo, že když máš barák, tak všichni vědí, kde ten barák je. Pak občas přijde někdo, kdo ti hodí dlažku do okna.

A pokud bys mluvila o vašich konkrétních cílech? Myslím to, kde všude jste chtěli mít vliv?

Nevím, jak to bylo v prvním roce, ale za dobu, kdy jsem tam byla já, jsme byli pod neustálým útokem. Fyzický útoky, bomby, nahlašování, vypínání vody, mediální masáž. To všechno nás nutilo do defenzivy, která se podle mě docela dařila. Všechno, co jsme vlastně dělali, vycházelo z toho, jak si myslíme, že by mělo vypadat město. Zpochybňovali jsme nedotknutelnost soukromého majetku.

Myslíš si, že Klinika byla inspirovaná v zahraničí nebo v českých minulých squatech?

Asi oboje. Určitě tam byla kontinuita s Cibulkou. Měli jsme v kolektivu lidi z Cibulky a Kliniku jsme určitě viděli jako pokračování českého squatterského hnutí a zároveň jsme věděli, že to je něco jiného. Názory se samozřejmě rozcházely, ale podle mě jsme byli oproti ostatním českým squatům víc otevření, nabrali jsme spoustu nových lidí, kteří by na Cibulku nebo na Miladu rozhodně nešli. To s sebou přinášelo spoustu názorů, pozitiva i negativa. Nikdo si určitě nemyslel, že bychom měli být uzavřeným, subkulturním squatem. Klinika byla od začátku taková hezká. Já osobně nemám zkušenost ze zahraničních squatů, ale byli jsme s nimi rozhodně v kontaktu, fungovala mezi námi určitá solidarita. Určitě jsme se cítili jako součást českého i evropského squatterského hnutí.

Třeba v momentě, kdy jsme po prvním occupy platili pokutu, tak někteří tvrdili, že už nejsme squat, protože vlastně „platíme nájem“. Teď mluvím o té tisícovce na den. Podle mě bylo jedno, jestli technicky jsme squat, naše funkce byla furt stejná.

Ty jsi ještě mluvila o tom, že jste zakládali určitou feministickou odnož kolektivu, mohla bys trochu popsat to?

Tak bylo to hlavně v bodě, kdy se genderově měnilo složení kolektivu. Pociťovali jsme různě, že občas nám bylo něco nepříjemné tak obecně a cítili jsme, že by možná bylo potřeba něco probrat, a proto jsme svolali to plénum, o kterém jsem mluvila. Mělo to obecně pozitivní odezvu. Nebylo to o tom, že by na Klinice sexismus

neexistoval, ale na rozdíl od zbytku světa se to tam mohlo bezpečně artikulovat. Snažili jsme se pomocí těch našich mechanismů nezasekávat se v naučených rolích.

A proč ses odstěhovala na konci?

Už toho na mě bylo moc. Jsem jedna z těch, kdo tam vydrželi úplně nejdéle, do podzimu 2018. Nešlo to moc dohromady s mým studiem a bylo pro mě náročné to udržet. Taký postupně odcházeli moji kamarádi, což pro mě byl taky faktor. Vlastně vím jenom o jedné kamarádce, která dokončila studia na Klinice, zbytek, co tam bydlel a studoval, nedokončil. Po mém odstěhování jsem byla hodně časově vyčerpáná a nebyla jsem na větších akcích. Byla jsem v mediálním týmu a poslední den jsem mluvila do médií, ale spíš jsem to pozorovala z dálky.